

**Univerzita Karlova v Praze  
Husitská teologická fakulta**

**Bakalářská práce**

**Dějiny Izraele od povstání Makabejských po Ježíše Krista**

**The History of Israel from Maccabean Uprising to Jesus's Days**

**Katedra biblistiky**

**Obor: Husitská teologie v kombinaci s judaistikou**

**Prezenční forma studia**

**Vedoucí práce:  
ThDr. Jiří Beneš, Th.D.    Praha 2009**

**Autor:  
Michal Chalupski**

## **Poděkování**

Na tomto místě děkuji především panu ThDr. Jirímu Benešovi, Th.D. za jeho pomoc při psaní této práce, za jeho velikou vstřícnost při poskytování konzultací a také za jeho rady a korekce. Děkuji také všem, kteří se jakýmkoliv způsobem na vzniku této práce podíleli, zvláště svému otci, Karlu Chalupskému, za jeho pomoc při převádění této práce do hmotné podoby.

## **Prohlášení**

„Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem Dějiny Izraele od povstání Makabejských po Ježíše Krista napsal samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů a literatury.“

V Praze dne 15. dubna 2009

Podpis:

## **Anotace**

Tato bakalářská práce se zabývá dějinami izraelského národa v Palestině a v diaspoře v době mezi ovládnutím Palestiny Alexandrem Velikým a dobou, kdy žil a působil Ježíš Kristus. Jejím smyslem je vykreslit alespoň základní obraz tehdejší doby a tehdejších poměrů, neboť to, co se odehrávalo v době přelomu letopočtů na území Palestiny a tam, kde sídlily židovské komunity, je důležité pro vývoj křesťanství a tedy i pro současnost. Proto jsou zde popsány dějiny tehdejší doby, ale k lepšímu pochopení souvislostí jsem do této práce zařadil také charakteristiky hlavních židovských náboženských stran a přehled tehdejší deuterokanonické i pseudepigrafní literatury. Zastoupeno je zde také několik archeologických nálezů a informací, které se nějakým způsobem vztahují k osobě Ježíše Krista.

This bachelor's thesis is focused on the history of the nation of Israel in Palestine and in Diaspora between Alexander the Great's conquest of Palestine and the time of Jesus Christ's life and activity. Its purpose is to depict at least the basic picture of that time and its conditions, because the events which took place at the turn of the era before and after Christ in Palestine and in places where the Jewish communities were settled, are important for the development of Christianity and therefore for the present. For this reason the history of those days is described. I also included the characterization of the head Jewish religious parties and a resumption of the deuterocanonical and pseudepigraphical literature of that time for better understanding of the context. I incorporated here also a few archaeological discoveries and information related to the person of Jesus Christ.

### **Klíčová slova:**

Židé – dějiny - literatura – náboženské skupiny – Kumrán - archeologie

### **Key words:**

Jews – history – literature – religious groups – Qumran - archaeology

## Obsah

<b>1. Úvod .....</b>	<b>7</b>
<b>2. Život v Palestině a v diaspoře .....</b>	<b>9</b>
2.1 Život a sociální podmínky v Palestině .....	9
2.2 Život v diaspoře .....	10
<b>3. Makabejské povstání .....</b>	<b>12</b>
3.1 Alexandr Veliký a šíření helénismu .....	12
3.2 Důvody povstání .....	12
3.3 Průběh povstání .....	13
<b>4. Vláda Hasmonejců .....</b>	<b>15</b>
4.1 Jan Hyrkán .....	15
4.2 Aristobúlos .....	15
4.3 Alexander Jannaios .....	16
4.4 Alexandra, její synové a další vývoj .....	16
<b>5. Herodes Veliký a jeho nástupci .....</b>	<b>18</b>
5.1 Vláda Heroda Velikého .....	18
5.2 Herodova stavební činnost .....	20
5.3 Zhodnocení Herodovy osobnosti .....	21
5.4 Situace po Herodově smrti .....	22
5.5 Archelaos .....	23
5.6 Filip .....	23
5.7 Antipas .....	23

<b>6. Judea pod správou římských prokurátorů .....</b>	<b>24</b>
6.1 Prokurátoři v Judeji od roku 6 n. l. do roku 26 n. l. ....	24
6.2 Pontius Pilatus .....	25
<b>7. Židovské náboženské strany .....</b>	<b>26</b>
7.1 Farizeové .....	26
7.2 Teologie farizeů .....	26
7.3 Saduceové .....	27
7.4 Teologie saduceů .....	28
7.5 Zéloté .....	28
<b>8. Kumránští eseji .....</b>	<b>29</b>
8.1. Chirbet Kumrán a okolí .....	29
8.2. Historie osídlení Kumránu .....	29
8.3. Kumránská komunita .....	30
8.4 Přijetí do komunity .....	31
8.5 Život v komunitě .....	32
8.6 Otázka celibátu .....	34
8.7 Učitel spravedlnosti .....	34
8.8 Kumránské svitky .....	35
8.9 Přehled některých rukopisů nalezených v Kumránu .....	36
<b>9. Židovská literatura helénistické doby .....</b>	<b>37</b>
9.1 Úvod .....	37
9.2 Deuterokanonické knihy .....	37
9.2.1 Makabejské knihy .....	37
9.2.2 Kniha Tóbit-Tóbijáš .....	39
9.2.3 Júdit .....	39
9.2.4 Přidavky k Ester .....	40
9.2.5 Kniha moudrosti .....	40
9.2.6 Sírachovec .....	41
9.2.7 Báruk .....	42

9.2.8 List Jeremjášův .....	42
9.2.9 Přídavky k Danielovi .....	42
9.3 Pseudepigrafy .....	43
9.3.1 Aristeův list .....	43
9.3.2 Henochovské spisy .....	44
9.3.3 Sibylly .....	44
9.3.4 Třetí Makabejská .....	45
9.3.5 Čtvrtá Makabejská .....	45
9.3.6 Josef a Asenat .....	46
<b>10. Archeologie .....</b>	<b>47</b>
10.1 Ježíš a archeologie .....	47
10.2 Betlém .....	47
10.3 Nazaret .....	47
10.4 Nápisy .....	48
10.5 Ossuárium z Kidrónského úvalu .....	48
<b>11. Závěr .....</b>	<b>49</b>
<b>12. Seznam literatury .....</b>	<b>51</b>

## Seznam zkratk

př. n. l. – před naším letopočtem

n. l. – našeho letopočtu

1. Mak – První kniha Makabejská

Joz - Jozue

# 1. ÚVOD

Doba, ve které žil Ježíš Kristus, patří k nejstudovanějším obdobím biblických dějin. Době od makabejského povstání do Kristova narození se naopak tolik pozornosti nevěnuje. Protože se toto období nevešlo do kanonických biblických textů, nepřitahuje tolik pozornosti odborníků i laiků. To však neznamená, že by se jednalo o dobu nezajímavou či nedůležitou. Ale právě tento menší zájem může posloužit jako dobrý důvod pro to, abychom se tomuto období věnovali více. Doba Ježíše Krista má naopak v dějinách lidstva výsadní postavení. Její význam ukazuje již to, že tvoří přelom letopočtů a dává tak době nynější alespoň jakousi souvislost s tímto významným obdobím dějin lidstva.

Makabejské povstání je samo o sobě velice zajímavým úkazem. Z horlivosti jednoho kněze se zrodilo mohutné národní hnutí. Z několika málo odbojníků se zformovala skupina, která dokázala úspěšně čelit mocným Seleukovcům. Židovský národ, který byl mnohokrát v dějinách utlačován a musel snášet cizí nadvládu, se dokázal vzchopit a dal zřetelně najevo, že mu jeho víra a tradice mnoha generací jsou nadevše. Tento národ dokázal čelit helénistickému vlivu, který si podmanil svět.

Stojí za to sledovat období vlády vítězných Makabejců. Stojí za to sledovat, jak tento původně tak nábožensky horlivý rod si postupem doby zvykl na, tradicím zcela odporujícímu, spojení královské a velekněžské hodnosti. Právě v této době, kdy židovskému lidu opět vládla dynastie, která byla židovskou, právě v této době, kdy si židé opět vládli sami, se začínají formovat další osudy Palestiny. Spojenectví s Římem bylo událostí, jejíž význam asi tehdy mohl plně zhodnotit jen málokdo. Po Makabejcích se objevuje další důležitá postava - Herodes Veliký. Panovník, který proslul svou krutostí i vladařskými schopnostmi. A právě v době, kdy tento politikou protřelý panovník seděl na judském trůně, se začal odehrávat jedinečný příběh v dějinách světa. Příběh Ježíše Krista.

Ježíš Kristus byl neobyčejnou postavou. Právě on dal dějinám nový směr. Z obyčejného řemeslníka z nedůležité a zbožnými židy opovrhované Galileje se stala největší a možná nejnámější postava světa. Ježíš se mnoha současníkům mohl jevit jako reformátor judaismu nebo další v řadě náboženských blouznivců či odbojníků proti římské moci. Jak se ukázalo, jeho význam je zcela jiný. Učení, které hlásal, zdaleka přesáhlo tehdejší farizejsko-saducejský názorový systém. Jeho učení změnilo svět a ovlivňuje i nás, 2000 let od doby, kdy Ježíš z Nazareta, svými vyznavači nazývaný Kristus, tedy Pomazaný, chodil po území Země

zaslíbené. Ze skupiny, která ho obklopovala, vznikla církev. Tato církev dokázala překonat všechny překážky, které ji na cestě staletími potkávaly a potkávají, a dokázala zaujmout místo největšího náboženství na světě. Z malého pramene se stal mohutný veletok. A to vše díky Ježíšovi z Nazareta a jeho učedníkům. To je důvod, proč se věnovat právě této etapě historie. Obě tyto etapy dějin Zaslíbené země na sebe neodlučitelně navazují. Pokud představuje osoba Ježíše Krista pro církev a církevní historii střed dějin, nelze si tento ústřední bod představit bez toho, co mu předcházelo. A události dřívější nacházejí své naplnění v událostech následujících. To je důvod k tomu, abychom obě tato období zkoumali dohromady.

Nalzáme zde ale také další fascinující a překvapivé momenty. Právě tak se z mlžného oparu nečekaně vynořila v polovině 20. století podivuhodná sekta esejských kumránců. Do té doby se o nich dochovalo jen několik informací a nyní se díky archeologickým nálezům u Mrtvého moře začal svět seznamovat s touto skupinou ve zcela novém světle. Kumránci byli zvláštní skupinou – jejich náboženská ortodoxie byla tak silná, že dokázali přetrhat svazky s okolním světem a žít odděleně ve společenství, které se snažilo co nejvíce sloužit Bohu a stát před ním v čistotě a připravenosti na příchod nového věku. Díky nim se dochovaly jedinečné literární památky, uschované po dlouhá staletí ve skrytu hliněných džbánů v jeskyních nedaleko kumránského střediska. Díky obyvatelům Kumránu se můžeme i dnes přesvědčovat o velké spolehlivosti předávání starozákonních textů a do vžitého členění židovské náboženské scény na farizeje, saduceje a zélóty přibyla plnou vahou další skupina – eseje.

Díky zkoumání tohoto období se setkáváme i s rostoucí mocí římského impéria. Tak se z tehdy ve světovém měřítku málo významné Palestiny alespoň částečně dostaneme do hlavního proudu světových událostí. Ne právě vždy poklidné soužití židovského národa, vázaného na tradice předávané po generace, s římskou mocí, symbolizující pohanské hodnoty, je dalším specifickým momentem této doby. Palestina jako křižovatka zájmu starověkých mocností je pro historické zkoumání skvělým předmětem. A také proto stojí za to se tomuto území a jeho dějinám věnovat.

Ve své práci také věnuji pozornost židovské diaspoře, která sehrála významnou úlohu v dialogu s pohanským světem a rovněž připravila dobrou pozici pro šíření křesťanské víry. Velice cenným svědectvím o dobách, kterými se tato práce zabývá, jsou literární díla. Především díla deuterokanonická a pseudepigrafní nám ukazují na názory, myšlenky a očekávání, které se v tehdejší židovstvu vyskytovaly a tak nám pomáhají pochopit pozadí a smysl pozdějších událostí a dávají nám možnost porozumět oné době v širších souvislostech.



## 2. ŽIVOT V PALESTINĚ A V DIASPOŘE<sup>1</sup>

### 2.1 Život a sociální podmínky v Palestině

Podle některých odhadů činil počet obyvatel Palestiny v době Ježíšově zhruba 1, 4 milionu. Protože se jednalo o nepřiliš bohaté území, museli se obyvatelé činit, aby se užívali. Jedním ze způsobů obživy byla žoldněřská služba v nějaké armádě. Židovští vojáci sloužili např. v Egyptě. Do ciziny odcházeli však také ti, kdo neměli práci, např. mladší synové, kteří dostali svůj podíl na dědictví vyplacen, zatímco jejich starší bratři obdrželi nemovitosti a dobytek.

Přírodní a zemědělské podmínky svědčily více Galileji než Judsku. Galilea byla oblastí úrodnou. Zemědělské plodiny byly také převažujícím zbožím v exportu, mnoho věcí se však muselo dovážet. Přísun financí tak spíše zajišťoval chrámový kult. O svátcích do Jeruzaléma proudily davy diasporních Židů. Židé v diaspoře také museli odvádět chrámovou daň, která činila dvojdrahmu na rok. Dalšími zdroji příjmů byly trhy a desátky. Utrácelo se samozřejmě také za obětní zvířata.

Chrámový kult byl tedy dobrým zdrojem příjmů a to přinášelo prospěch především kněžstvu šlechtického původu. Kněží-šlechtici patřili spolu s dalšími členy Sanhedrinu, bohatými obchodníky a majiteli pozemků do elitní společenské vrstvy. Tito bohatí jedinci se snažili kopírovat životní styl zámožných obyvatel jiných zemí. To se odráželo v architektuře, vybavení domácnosti, v oblékání i ve stolování.

Příslušníky střední třídy byli řemeslníci či méně zámožní obchodníci. Také oni měli prospěch z poutníků, kteří mířili do chrámu.<sup>2</sup> Do této vrstvy se řadili i samostatní zemědělci a hlavní část kněžstva. Tito kněží dostávali sice podíl z desátků, ale kromě toho si také někteří z nich přilepšovali vykonáváním nějakého řemesla.

Nejvíce obyvatel však náleželo mezi chudinu. Zde se řadili nádeníci, kteří pracovali za denár na den. Za denár se skromně užívala menší rodina. Avšak také část zákoníků patřila mezi chudé. To platilo v případě, že nevykonávali jiné zaměstnání a soustředili se pouze na

---

<sup>1</sup> Seznam literatury použité v této kapitole:

MÁNEK, Jindřich: Když Pilát spravoval Judsko: Kapitoly z dobového pozadí Nového zákona. Praha: Blahoslav-Ústřední církevní nakladatelství, 1980. 191 s.

Nový biblický slovník. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 1996. 1243 s.

<sup>2</sup> „O velikonočních svátcích nebylo sice dovoleno brát od poutníků peníze za ubytování, bylo však povinností poutníků odevzdat hostitelům kůže obětovaných zvířat, které měly jako materiál pro zpracování nemalou cenu.“ (Mánek, J.: Když Pilát spravoval Judsko: Kapitoly z dobového pozadí Nového zákona, s. 151.)

studium a výuku Zákona. Byli tak odkázáni na pohostinnost či dary svých příznivců. Každý třetí a čtvrtý rok měli nárok na svůj díl z desátků.

Mnoho lidí mělo tehdy nějakou tělesnou vadu. Byli to nevidomí, chromí, hluší. Ti byli odkázáni na žebrání.

## 2.2 Život v diaspoře

Poté, kdy Alexandr Veliký vytáhl se svou armádou do světa, se začalo rozšiřovat také židovské osídlení mimo Palestinu. Židé byli tehdy přítomni prakticky všude. Ačkoliv židovské obyvatelstvo nebylo vždy právě oblíbenou skupinou, bývali Židé obdařováni různými výsadami. Pro své zvláštní zákony a tradice nemuseli sloužit státním kultům či sloužit v armádách.

Významnou skupinu diasporního židovstva tvořili Židé v Babylónii. Byli to potomci judských přesídlenců, kteří nevyužili možnosti vrátit se do vlasti.

Silná byla také židovská přítomnost v Římě. Už do roku 139 př. n. l. se datuje jedno z několika vypovězení Židů z Říma. Pompeius odvedl židovské zajatce do Říma, aby tam sloužili jako otroci. Pro jejich náboženské zvyky se však k otroctví příliš nehodili a stávali se z nich propuštěnci.

Svoji tradici mělo také židovské osídlení Egypta. Ještě předtím, než se Egypt ocitl pod perskou vládou (525 př. n. l.), usadili se židovští žoldnéři na pomezí Egypta a Nubie v Jébu na Nilu. Na ostrově Elafantině měli dokonce židovští osadníci vystavěn chrám. Žoldnéři židovského původu působili v Egyptě i dalších staletích, např. v době vlády Alexandra Velikého. Židovští vojáci si i později dokázali vydobýt vlivné pozice. Další chrám si Židé vystavěli v Leontopoli v deltě Nilu v roce 50 př. n. l.<sup>3</sup>

Velký počet židovských obyvatel sídlil však především v Alexandrii. Tam obsadili dva městské obvody z celkových pěti. Těšili se zde velkým výsadám a velkému vlivu. Alexandrijská židovská obec představovala typ judaismu, který se nevyhýbal řeckému prostředí a jeho kultuře. Právě toto důležité antické město bylo místem velikého významu v oblasti literární či filosofické pro židovskou diasporu ve světě. Důkazem tohoto tvrzení může být postava Filóna Alexandrijského.

---

<sup>3</sup> Nový biblický slovník uvádí, že chrám vystavěl velekněz Onías ve 2. století př. n. l., (s. 166.)

Možná ještě početnější byla diaspora v Sýrii, především v Antiochii. Židovské komunity však existovaly v mnoha oblastech tehdejšího světa např. v Řecku, Malé Asii, na Kypru či v Kyrenaice v severní Africe.

Židé v diaspoře byli spojeni s chrámem v Jeruzalémě, odváděli chrámovou daň. Avšak i v Jeruzalémě byly synagogy určené právě jim. Diasporní Židé se snažili také působit misijně. Judaismus byl přitažlivý pro některé pohany díky své odlišnosti od pohanských kultů. Ačkoliv ne všichni se rozhodli stát se proselyty, přesto své vztahy k synagoze nepřerušili a patřili do skupiny bohabojných.

Prostřednictvím židovské diaspory se zrodila Septuaginta.<sup>4</sup> Překlad posvátných hebrejských textů do řečtiny si vyžádala situace, protože diasporní židé už hebrejsky nerozuměli.<sup>5</sup> Také překlad byl proveden tak, aby se hodil do helénistického prostředí. Proto došlo v některých případech k odchýlení od původní hebrejské předlohy.

---

<sup>4</sup> Ale zřejmě ne všechny knihy v Septuagintě obsažené vznikly v diaspoře, překlad Kazatele možná vznikl v Palestině. (Nový biblický slovník, s. 1032).

<sup>5</sup> Roetzel, C. J.: The World That Shaped The New Testament, s. 118.

## 3. MAKABEJSKÉ POVSTÁNÍ<sup>6</sup>

### 3.1 Alexandr Veliký a šíření helénismu

Když se mocný vládce starověku, Alexandr Veliký, rozhodl dobýt svět, nevyhnula se jeho zájmu ani Palestina. Po vítězství nad perskou armádou v bitvě u kilikijského Issu se Alexandr zmocnil Damašku a po obléhání také foinického střediska Týru. Palestina se mu poddala bez výraznějších problémů.

Od doby Alexandrovny se datuje šíření helénismu, kultury, která se na podmaněných územích udržela mnohem déle, než panovník, který ji šířil. Helénistickým způsobem života byla ovlivněna také Palestina, i když přejímání nové kultury nedosáhlo u Židů takového stupně, jako tomu bylo u jiných národů. V Izraeli proti sobě stály dvě skupiny: jedna helénistickou kulturu nadšeně přijímala, druhá ji odmítala.

Poté, co se Alexandrova říše po jeho smrti (323 př. n. l.) rozpadla, dostala se Palestina nejprve pod správu egyptských Ptolemaiovců, ale roku 198 př. n. l. ji Ptolemaios V. Epifanés během páté syrské války ztratil a od té doby toto území ovládali syrští Seleukovci. Nejprve, za panování Antiocha III., se zdálo, že vláda Seleukovců přinese zemi prosperitu. Antiochovi se dostalo v Jeruzalémě kladného přijetí. Ve prospěch židovského národa vydal několik rozhodnutí a obdaroval chrám. Když se však moci ujal Antiochos IV. Epifanés (175-164 př. n. l.), poměry se radikálně změnily.

### 3.2 Důvody povstání

Makabejské povstání bylo vyvoláno necitlivým přístupem syrské Seleukovské dynastie k židovskému národu. Antiochos Epifanés, podporován liberálně smýšlejícími Židy, sesadil velekněze Oniase, který byl věrný Zákonu, a na toto důležité místo dosadil helénisticky orientovaného Jásona. Toho král po třech letech nahradil pro sebe ještě přijatelnějším Menelaem. Jáson se nechtěl se ztrátou vlivného postu smířit a podnikl ozbrojený pokus o

---

<sup>6</sup> Seznam literatury použité v této kapitole:

Bible: Český ekumenický překlad (včetně deuterokanonických knih). 12. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 2006.

POKORNÝ, Petr: Řecké dědictví v Orientu: Helénismus v Egyptě a Sýrii. 1. vyd. Praha: ISE, 1993. 377 s.

KROLL, Gerhard: Po stopách Ježíšových. Vladimír Petkevič. 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. 486 s.

znovuuchvácení velekněžské funkce. Nebyl však úspěšný a další útočiště si musel hledat v Zajordání.

Vlastní roznětkou Makabejského povstání se stal příkaz krále Antiocha IV. Epifana, aby byly zastaveny chrámové oběti podle židovských pravidel, zakázáno bylo také dodržování soboty a provádění obřizky. Za překročení těchto zákazů byl stanoven trest smrti. Antiochos IV. se snažil zničit víru Izraele a naučit Boží lid uctívat řecké bohy. To se mu ale nepovedlo, i když pro své snahy našel mnoho sympatizantů i v židovském národě. Nespokojenost vyvolalo také rozhodnutí, že kromě daní placených jeruzalémským chrámem se začnou vybírat daně též od obyvatel. Poté, kdy Antiochos urazil věrné Židy vyloupením a znesvěcením chrámu, se v Jeruzalémě tyto skupiny začaly bouřit a útočit na helénisty. Královská moc zasáhla, ovládla Jeruzalém a učinila z něj vojenské sídliště. Hospodinův chrám byl zasvěcen Diovi, místo řádných a Zákonem ustanovených obětí zde byli obětováni nečistí vepři.

### 3.3 Průběh povstání

Vzpoura započala ve městě Modeínu, kde žil kněz Matitjáš se svou rodinou. Když chtěl jeden ze Židů pod syrským dohledem obětovat modlám, Matitjáš tohoto odpadlíka zabil. Autor 1. Makabejské o tom píše: *„Když domluvil, předstoupil jeden židovský muž před očima všech, aby obětoval na oltáři v Módeínu podle králova nařízení. Když to Matitjáš uviděl, rozhorlil se do hloubi duše a zachvácen spravedlivým hněvem vrhl se na něho a u oltáře ho zabil. Současně zabil i králova zmocněnce, který vynucoval oběti, a rozbořil oltář.“*<sup>7</sup>

Tak se Matitjáš z Modeínu spolu se svými syny pustil do boje se syrskou říší. Samozřejmě nemohli ve městě déle setrvat, a proto se jejich útočištěm staly hory a poušť. Kolem sebe shromáždili nespokojené Židy a snažili se setřást syrské jho. Matitjáš zemřel roku 166 př. n. l. Jeho nástupcem se stal syn Juda, jenž byl zván Makabejský. Tento přídomek pravděpodobně znamená „kladivo“ a stal se označením celého rodu. Juda byl udatný bojovník a se svými spolubojovníky způsobil Syřanům velké problémy. Roku 165 př. n. l. se makabejskému vojsku podařilo vstoupit do Jeruzaléma a znovuposvětit znesvěcený chrám. Makabejci ale nedokázali dobýt jeruzalémskou pevnost, kde nadále zůstávala syrská posádka. K posvěcení chrámu došlo 25. kislevu, tedy 14. prosince, roku 164 př. n. l. Jako připomínka této významné události se dodnes slaví svátek Chanuka. Po mnoha dnech bojů a útrap se mohli Izraelci opět hluboce radovat. Slavnost trvala osm dní.

---

<sup>7</sup> 1. Mak 2, 23-25

Jenže všem bojům nebyl konec a Juda byl nucen zabezpečit dobytá území proti útokům nepřátel. Jednou z možností, jak toho dosáhnout, bylo pokusit se o dojednání spojenecké smlouvy s Římem. Římané uznali nezávislost židovského národa a stali se jeho spojenci. Syrské vojsko však nezhálelo a podniklo na Judovo vojsko nový útok. V bitvě u Elasy přišel Juda Makabejský o život.

Velitelem židovské armády se stal Judův bratr Jónatán, který již zastával úřad velekněze. Díky vnitropolitické krizi v Sýrii se poměry v Palestině zlepšily a Jónatán tak mohl soustředit svou pozornost na boj s helénistickými oponenty na svém území a podařilo se mu tento boj dovést do vítězného konce. Jónatán byl zavražděn v zajetí roku 143 př. n. l.

Posledním z Matitjášových synů, který zůstal naživu, byl Šimeón. Jeho vláda byla velice úspěšná. Dokázal osvobodit svůj lid z vlivu seleukovské říše, vyhnal syrskou posádku z jeruzalémského hradu a přinesl do makabejského panství konečně mír. Lid si byl vědom Šimeónových zásluh i zásluh celé hasmoneovské rodiny o vysvobození Izraele a odvděčil se tím, že Šimeóna a jeho potomky provolal dědičnými etnarchy a veleknězi až do příchodu „zaslíbeného věrného proroka“.

Avšak ani tento mír netrval věčně. Syrský král Antiochos VII. Sidétés opět postavil vojsko a poslal jej bojovat proti Židům. Šimeón pověřil obranou země své syny Judu a Jóchanana, kteří Syřany porazili. Šimeón byl také zavražděn. O život jej a jeho syny Matitjáše a Judu připravil jeho zeť Ptolemaios. Tak skončilo makabejské povstání. Země byla osvobozena od nadvlády pohanů a mohla se opět vydat vlastní cestou. Na té cestě ji i nadále vedla hasmonejská dynastie

## 4. Vláda Hasmonejců<sup>8</sup>

### 4.1 Jan Hyrkán

Po Šimeónově smrti se do čela země postavil jeho poslední živý syn, Jan Hyrkán (135-104 př. n. l.). Počátek jeho vlády nebyl ovšem klidný. Svě zájmy v Palestině se opět pokusil prosadit Antiochos VII. Jeho armáda oblehla Jeruzalém a Hyrkán musel ustoupit. Syřané si vynutili odvod vysokých částek do své pokladny a stržení hradeb Jeruzaléma.

Roku 129 př. n. l. Antiochos VII. Sidétés zemřel a Jan Hyrkán této příležitosti využil k obnovení sil Izraele a vybudování silné armády. Jestliže makabejské povstání mělo především náboženský význam, který byl však samozřejmě nerozdílně spjat s vlasteneckým zápalem Židů, vláda Jana Hyrkána byla orientována nenábožensky. Jeho protináboženské jednání vyvrcholilo vyloupením hrobu největšího izraelského krále Davida. Tento barbarský čin měl posloužit k naplnění pokladny zatížené vysokými výdaji. Hyrkánova obliba mezi obyvateli klesala. Etnarcha se však i nadále snažil posilovat postavení své země a rozšířit její území. Díky tomuto úsilí se mu podařilo obsadit Samařsko a Idumeu. Na samařské hoře Gerizím nechal zbořit chrám. Z politického hlediska byla Hyrkánova vláda velice úspěšná. Za Hyrkánova panování se začaly prosazovat dvě významné politicko-náboženské formace – saduceové a farizeové.

### 4.2 Aristobúlos

Jan Hyrkán zemřel roku 104 př. n. l. a na trůn nastoupil jeho syn Aristobúlos. Stal se králem, nekraloval ale příliš dlouho. Zemřel již dalšího roku. I za jeho krátké vlády pokračoval trend světské vlády a helénistické prvky se vracely do života Izraele.

---

<sup>8</sup> Seznam literatury použité v této kapitole:

FLAVIUS, Josephus: Válka židovská. Jaroslav Havelka, Jaroslav Šonka. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1965. 488 s.

KROLL, Gerhard: Po stopách Ježíšových. Vladimír Petkevič. 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. 486 s.

MÁNEK, Jindřich: Když Pilát spravoval Judsko: Kapitoly z dobového pozadí Nového zákona. Praha: Blahoslav-Ústřední církevní nakladatelství, 1980. 191 s.

### 4.3 Alexander Jannaios

Alexander byl bratrem Aristobúlovým a vládl v letech 103-76 př. n. l. Účastnil se mnoha konfliktů. Konflikty zuřily také mezi farizeji a saduceji a král, který stál na straně saduceů, byl tohoto sporu také účasten. Farizeové se rozhodli žádat o pomocnou ruku v Sýrii. Tento krok vyvolal povstání a král musel odpor potlačit. To se mu povedlo a jako odstrašující příklad své moci a krutosti nechal v průběhu oslav svého vítězství na křížích popravit na 800 farizeů a o život před zraky umírajících připravil také jejich manželky a potomky. Krátce před svou smrtí ale žádal manželku Alexandru, ať se s farizejskou stranou usmíří. Zemřel v době, kdy se svým vojskem dobýval Ragabu v Pereji roku 76 př. n. l.

### 4.4 Alexandra, její synové a další vývoj

Královna Alexandra byla ženou dvou Hasmonejců – Aristobúla a Alexandra Jannaie. Po Jannaiově smrti se stala panovnicí hasmonejských území. Velice svědomitě se snažila plnit radu svého manžela a s farizeji vycházela značně dobře. Veleknězem ustanovila svého syna Hyrkána II. Jeho mladší bratr Aristobúlos II. se měl držet v politickém ústraní. Když královna roku 67 př. n. l. zemřela, začali se oba její synové svářit o moc v království. Úspěšnější byl v tomto zápase Aristobúlos a stal se vládcem. Hyrkános byl i nadále veleknězem. Jako známka ukončení nepřátelství sloužila svatba jejich dětí, Alexandry a Alexandra.

To již ale nastávala doba římského vlivu i na území Syropalestiny. Poté, co Pompeius získal moc v Sýrii, vydal se získat pro Řím i Palestinu. Aristobúlos i Hyrkános si chtěli zajistit co nejlepší postavení v budoucnosti, a proto se oba pokusili Pompeia uplatit. I v tomto se stal úspěšnějším Aristobúlos, jenže ne na dlouho. Pompeius se začal na Aristobúla dívat s nedůvěrou a rozhodl si zcela podmanit hasmonejské panství. Přitáhl v čele vojska před Jeruzalém a tři měsíce jej obléhal. Po této době město padlo do jeho rukou. Obyvatelé Jeruzaléma utrpěli velké ztráty na životech. Pompeius se příliš nezabýval citlivým přístupem k židovské jinakosti a pravděpodobně vykradl chrámovou pokladnici.<sup>9</sup> Vše vyvrcholilo jeho svévolným vstupem do nejsvětější svatyně. Hlavní město království bylo postiženo příkázaným zničením hradeb, obyvatelé pak nutností odvádět poplatky do římské pokladnice.

---

<sup>9</sup> Podle Josepha Flavia byli Římané vpuštěni do Jeruzaléma příznivci Hyrkánovými, ti vydali Římanům i královský poklad. Počet padlých Židů činil prý 12 000.



Z hasmonejského vlivu byla vyňata zajordánská řecká města, dále pak také Samařsko a pobřežní rovina.

Tyto události znamenaly konec vlády hasmonejského rodu nad Izraelem. Aristobúlos se stal římským zajatcem. Větší štěstí měl Hyrkános, který i nadále mohl zastávat velekněžský úřad a vládl také jako římský vazal nad bývalým hasmonejským královstvím, které však bylo okleštěno o pobřežní města a ta města v Zajordání, která obývalo řecké obyvatelstvo. Jestliže byl vládou pověřen Hyrkános, skutečným vladařem byl Antipatér. Ten pocházel z Idumeje, která byla teprve nedávno násilně požidovštěna a mezi Židy byla v opovržení, získal římské občanství a byl Gaiem Juliem Caesarem ustanoven za hlavního výběrčího daní na Hyrkánově území. Antipatér a jeho rodina se vydali cestou oddanosti a poslušnosti Římu, což se jim jevilo jako jediný možný způsob, jak může Izrael přežít tehdejší složitou dobu.

## 5. HERODES VELIKÝ A JEHO NÁSTUPCI<sup>10</sup>

### 5.1 Vláda Heroda Velikého

Antipatér měl několik dětí. Jedním z nich byl Herodes, později zvaný Veliký. Jeho politická kariéra začala na postu správce Galileje, které mu zařídil jeho otec. Právě v Galileji se soustředila skupina nespokojenců a vzbouřenců pod vedením Ezechiáše. Herodes dokázal tuto bandu zničit a vzbouřence nechal potrestat smrtí. Takový postup se však nesetkal s pochopením židovských představitelů. Ti vyčítali galilejskému správci, že nenechal případ vyšetřit sanhedrinem. Herodes se měl postavit před soud. Hyrkános ale ze strachu před následky případného rozsudku nechal Heroda uprchnout. Ten se vypravil za římským legátem v Sýrii a byl jím ustanoven správcem Samařska a Koilé Sýrie. Poté chtěl potrestat troufalý sanhedrin a v čele své armády táhl na Jeruzalém. K odvetě nakonec nedošlo, neboť se do situace vložil Antipatér a svého syna v jeho úmyslech zastavil.

Poté, kdy byl zavražděn Julius Caesar, se musela Antipatérova rodina rozhodnout, na kterou stranu se přikloní v mocenském souboji o vládu nad římským státem. Přiklonila se k Brutovi a Cassiovi, Caesarovým vrahům. Avšak již roku 43 př. n. l. byl Antipatér otráven. Za jeho smrtí stála Hyrkánova strana. Ke všemu se ještě ukázalo, že podpora Caesarových vrahů byla chybným rozhodnutím. Brutus a Cassius byli totiž poraženi Markem Antoniem a Oktaviánem. Herodes se však dokázal s touto situací mistrně vypořádat a dosáhl toho, že jej i jeho bratra Fasáela Antonius ustanovil tetrarchy nad Židy. Hyrkános byl veleknězem.

Další důležitá událost se odehrála roku 40 př. n. l. Tehdy přepadli Judsko Parthové ve spolupráci se synem Aristobúla II., Antigonem. Antigonos se stal králem a veleknězem. Fasáelos byl zajat a v zajetí ukončil svůj život sebevraždou. Hyrkános nemohl být již déle veleknězem, neboť mu byly uříznuty uši a tím byl kulticky vyřazen z výkonu své služby. Herodovi se však spolu s částí jeho rodiny podařilo uprchnout a dostat se do bezpečí. Rodinu zanechal v Palestině a sám odcestoval do Říma. Tam byl senátem ustanoven judským králem.

---

<sup>10</sup> Seznam literatury použité v této kapitole:

FLAVIUS, Josephus: *Válka židovská*. Jaroslav Havelka, Jaroslav Šonka. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1965. 488 s.

BARDTKE, Hans. *Příběhy ze starověké Palestiny: tradice, archeologie, dějiny*. Jindřich Slabý. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1988. 300 s.

KROLL, Gerhard: *Po stopách Ježíšových*. Vladimír Petkevič. 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. 486 s.

MÁNEK, Jindřich: *Když Pilát spravoval Judsko: Kapitoly z dobového pozadí Nového zákona*. Praha: Blahoslav-Ústřední církevní nakladatelství, 1980. 191 s.

Poté se vydal do svého nového království, ale vládu si musel vybojovat. S pomocí římské armády dobyl roku 37 př. n. l. Jeruzalém. Antigonos byl popraven. Tak se Herodovi konečně otevřela cesta na judský královský trůn.

Aby si zajistil co nejlepší pozici při výkonu svých politických plánů, nechal Herodes popravit 45 příslušníků sanhedrinu. Místo nich dosadil své lidi. Z původního složení velerady tak zůstalo ve funkci pouze 26 zástupců.

Herodes si také musel poradit s obsazením velekněžské pozice. On sám tuto nejvyšší náboženskou funkci v Izraeli kvůli svému původu zastávat nemohl. A mezi lidem byla hodnota krále ve stínu hodnosti nejvyššího kněze. Proto král přistoupil ke kroku, kterým velekněžskou pravomoc zmenšil. Napříště již neměla být funkce velekněze obsazována dědičně, ale podle Herodova uvážení. Navíc velekněz již nezastával svůj úřad doživotně.

Další nepříjemná událost se odehrála u Aktia roku 31 př. n. l. V této známé bitvě mezi Oktaviánem a Markem Antoniem byl Herodův dobrodinec Antonius poražen a cesta k vládě nad celým římským impériem se otevřela Oktaviánovi. Judský král byl tedy jako chránělec poraženého v nezáviděníhodné situaci. Ještě předtím, než se vydal navštívit Oktaviána, podnikl Herodes několik strategických kroků. Nechal popravit posledního zbývajícího hasmonejského konkurenta, bývalého velekněze Hyrkána. Část své rodiny nechal odcestovat do bezpečí, manželku Mariammé a její matku naopak vsadil do vězení. Setkání s vítězem od Aktia však dopadlo pro Heroda velice úspěšně. Judským králem zůstal i nadále. Aby dokázal svému pánu oddanost, připravil pro něj přivítání, když Oktavián cestoval skrze Palestinu do Egypta. Na projev přízně byl judský král obdarován kromě jiného městy Jerichem, Samařím, Jafou, Gadarou a dalšími. Později mu, tehdy již Augustus, věnoval i další území: Trachonitidu, Bataneu a Auranitidu.

Problémy zažíval král Herodes také ve svém rodinném životě. Měl deset manželek<sup>11</sup>, jednou z nich byla hasmonejka Mariammé. Ta spolu se svou matkou chtěla ze svého postavení vytěžit znovuobnovení důležitosti svého rodu. Obě ženy Heroda a jeho rodinu nenáviděly. Mariammé docílila toho, že Herodes ustanovil veleknězem znovu Hasmonejce - tentokrát se jím stal její mladý bratr Aristobúlos. Král však ucítil za tímto krokem nebezpečí a nechal Aristobúla utopit. Avšak ani Mariammé neunikla popravě - Herodova sestra Salome ji obvinila z nevěry a žárlivý Herodes po jistém váhání svolil k popravě. Ale smrt milované manželky Heroda dostihla a přivedla ho do těžkého duševního stavu. Toho se snažila využít Alexandra a plánovala svržení krále. I jí však za toto spiknutí čekala poprava. A to ještě nebyl

---

<sup>11</sup> Jindřich Mánek píše: "Každá z Herodových žen prosazovala své vlastní zájmy nebo zájmy svých dětí. Celá ženská složka Herodova paláce se dělila na dvě skupiny: idumejskou a židovskou." (Mánek, J.: Když Pilát spravoval Judsko: Kapitoly z dobového pozadí Nového zákona, s. 13.)

konec. Na nenávisť a intriky doplatili také synové Mariammé a Heroda - Aristobúlos a Alexander. Byli obviněni z pokusu o Herodovu vraždu. Herodes je obžaloval u císaře, ten však ponechal případ v Herodově kompetenci. Oba byli zardoušeni. Ze světa byli sprovazeni i další nešťatníci, kteří se do případu zapletli. V judském království panoval strach.

Velký boj se v Herodově rodině vedl kvůli tomu, kdo nahradí Heroda po jeho smrti na královském trůně. Popraveni byli Herodovi synové Alexandr, Aristobúlos i Antipatér, kteří chtěli trůn obsadit. Král se poté rozhodl učinit svým nástupcem Antipu. Nakonec však rozhodl, že vláda má být rozdělena mezi Antipu, Filipa a Archelaa. Antipas dostal do své správy Galileu, Filip území východně a severovýchodně od Galilejského jezera a Archelaos se stal vládcem v Judsku, Idumeji a Samařsku. Kromě toho Herodes věnoval několik měst své sestře Salome.

Závěr Herodova života byl poznamenán jeho vážnou nemocí. Protože předpokládal, že jeho úmrtí nebude nikdo želeť, přikázal shromáždit důležité Židy do hippodromu v Jerichu. Až zemře, mají být povražděni, aby alespoň kvůli jejich smrti zavládl v Judsku smutek. Tento plán se však zcela nezdařil, neboť Salome a její manžel nechali tyto Židy propustit. Král Herodes Veliký zemřel roku 4 př. n. l. Pohřben byl v pevnosti Herodion. Josephus Flavius shrnul Herodovo kralování těmito slovy: *„Od času, kdy se po zabití Antigona zmocnil vlády, kraloval čtyřiatřicet let a sedmatřicet let ode dne, kdy byl v Římě za krále prohlášen. Ve všem ostatním měl štěstí jako málokdo jiný, kdo si získal královskou moc, ač byl rodu prostého, a po tak dlouhou dobu ji udržel a zanechal svým dětem. V rodinném životě však byl velmi nešťastný.“*<sup>12</sup>

## 5.2 Herodova stavební činnost

Důležitým počinem pro upevnění královské moci bylo budování pevností a opěrných bodů. V Jeruzalémě vybudoval Herodes pevnost Antonia, pojmenovanou na počest Marka Antonia. U svého sídla v Horním Jeruzalémě zase nechal postavit trojici věží. Avšak stavební činnost ambiciózního krále se neomezovala pouze na hlavní město. Tak vznikl důmyslný systém pevností, který chránil Herodovo území. V severním Judsku byla znovu postavena pevnost Alexandreion. Dále byly do tohoto bezpečnostního systému začleněny pevnosti Dók, Kypros (nazvána podle Herodovy matky) či Hyrkaneion a Machairús. Obnovena byla pevnost Masáda. Jako místo svého posledního odpočinku si Herodes nechal postavit nedaleko Betléma majestátní Herodeion.

---

<sup>12</sup> Flavius, J.: Válka židovská, s. 129-130.

Herodes Veliký se však nezabýval jen čistě politickými a mocenskými záležitostmi, ale staral se také o pozvednutí kultury na svém panství. Byl velkým stavitelem a mecenášem. Díky jeho iniciativě se na židovském území šířila řecká, či spíše helénistická, kultura. Herodes nechal budovat stavby také mimo Palestinu: V Antiochii na Orontu, Athénách a na Rhodu. Za jeho peníze vznikaly lázně, tržiště i gymnázia. Podporoval Olympijské hry. Ale především Jeruzalém, Caesarea a Samaří se dočkaly velikých změn.

Jeruzalémský chrám se dočkal velikých úprav. Rekonstrukční práce trvaly od roku 20/19 př. n. l. do roku 64 n. l. Na stavbě pracovali pro tuto příležitost vyškolení kněží, aby nedošlo k znesvěcení chrámových prostor. Nejdříve byl opraven ústřední prostor s nejsvětější svatyní. Předsíň měřila 50 metrů, hlavní budova byla zvýšena o 20 metrů, aby převyšovala další chrámové stavby. Krása a mohutnost rekonstruovaného chrámu se mohla směle rovnat s jinými podobnými stavbami tehdejšího světa.

Caesarea, dříve nazývána Stratónovou tvrzí, se díky Herodově starosti stala městem veliké důležitosti a později také sídlem římských správců Judeje. Náročné bylo především vybudování přístavu, pro který nebyly na palestinském pobřeží příhodné podmínky. V Caesareji vznikl také chrám zasvěcený Augustovi či amfiteátr.

Město Samaří bylo opevněno a také zde postavil Herodes chrám k Augustově počtě a navíc podle císaře také město přejmenoval na Sebasté. Kromě toho zde také vznikl stadion.

### **5.3 Zhodnocení Herodovy osobnosti**

Herodes Veliký byl rozporuplnou postavou. Všeobecně je vnímán především jako krutý a nekompromisní panovník. To však byla jen jedna stránka jeho osobnosti. Jako dobrý politik dokázal vždy poznat, co je třeba učinit, aby se udržel u moci, i když se mocenské poměry v římské říši měnily. Herodes si uvědomoval, že židovský národ může existovat jen v rámci impéria. A podle toho se snažil jednat. A to mu nepřidávalo na popularitě mezi jeho poddanými. Židé se na něho dívali s nedůvěrou pro jeho idumejský původ.<sup>13</sup> Viděli ho jako kolaboranta a římskými okupanty. Oblibu mezi židovským obyvatelstvem si nezískal ani budováním pohanských chrámů z daňových výnosů. Šířením helénistické kultury a zařízení se pokoušel začlenit svůj zvláštní národ do společnosti ostatních národů. Snažil se, aby jej jeho poddaní vnímali jako velkého panovníka, jako potomka Davidova. Přestavěl chrám a učinil

---

<sup>13</sup> Ale Jindřich Mánek dodává, že idumejský původ Herodův neměl zřejmě takovou váhu, jak se někdy usuzuje. Podle Halachy byl Herodes plnoprávným Židem, neboť byl již třetí generací proselytů. (Mánek, J.: Když Pilát spravoval Judsko: Kapitoly z dobového pozadí Nového zákona, s. 12.)

z něj nádhernou stavbu, vybudoval pomník patriarchům. Ale na druhé straně stavěl pro Židy odporná gymnázia a divadla.

Herodes opravdu hájil své postavení s tvrdostí a krutostí. Poznala to také jeho rodina. Nerozlučným společníkem Herodovy vlády byl všeobecný strach.

Avšak židovský král měl také lepší povahové rysy. Svoji zemi ekonomicky pozvedl. V době, kdy jeho království trápil hlad, staral se ze svých prostředků o zlepšení situace. Snažil se také zabránit vyplenění chrámu cizími vojáky za cenu jejich vyplácení z vlastních prostředků.

## 5.4 Situace po Herodově smrti

Herodes ustanovil své syny Archelaa, Filipa a Antipu dědici svého území, ale potvrdit toto rozhodnutí měl císař Augustus. Ještě předtím, než Archelaos odcestoval do Říma, aby nechal potvrdit Herodovo rozhodnutí, potkaly jej problémy. Slíbil totiž přistoupit na požadavky, které se ozývaly z davu, ke kterému promlouval. Tyto požadavky zahrnovaly snížení daňové zátěže a propuštění vězňů. Když však dav žádal sesazení velekněze a pomstu na Herodových oblíbených a situace se neuklidnila, rozhodl se Archelaos zabránit většímu nepokoji za pomoci vojska. Při tomto zásahu bylo zabito na 3 000 lidí.

Teprve poté se Archelaos, spolu s dalšími příbuznými a přáteli, vydal do hlavního města impéria. Po dobu jeho nepřítomnosti v Palestině byl správou země pověřen jeho bratr Filip. Nakonec se však v Římě ocitli všichni tři Herodovi nástupci – Archelaos, Antipas i Filip. Antipas se chtěl domoci královské koruny namísto Archelaa, neboť tvrdil, že původní Herodovo rozhodnutí, podle něhož se měl stát králem on, je platnější, než rozhodnutí pozdější. Kromě nich se v Římě objevilo také židovské poselstvo, které vyjádřilo svou nespokojenost nad vládou idumejského rodu a žádalo přímou římskou správu.

Augustus rozhodl o tom, že Archelaos se zatím stane etnarchou a bude vládnout nad Judskem, Idumeou a Samařskem. Pokud císaře přesvědčí, může se stát králem. Filip a Antipas se stali tetrarchy.

Avšak zatímco se v Římě odehrávala politická jednání a činila se rozhodnutí o budoucnosti Judska a přilehlých oblastí, v samotné Palestině se odehrávaly nepokoje a vzpoury. V Galileji se vzbouřil Juda, syn odbojného Ezechiáše, popraveného Herodem Velikým. Dalším povstalcem byl otrok Šimon, který přepadl královský palác v Jerichu a také se zmocnil koruny. Jinou vzpouru podnítil pastýř Athrongaios. A další nepokoje se přidávaly. Římským jednotkám se však podařilo vzpoury potlačit. I když se na pomoc musel dostavit syrský legát Varus.

## 5.5 Archelaos

Archelaos se příliš nelišil od svého otce. Mezi obyvatelstvem si příliš sympatií nezískal, například proto, že odstranil z funkce nejvyššího kněze Joazara, který měl jiné názory než Archelaos. Etnarcha si nad velekněžským úřadem ponechával kontrolu, stejně jako jeho otec. Avšak politické dráhy otce a syna se lišily. A lišila se taktéž doba, po kterou byli u moci. Již v roce 6 n. l. byl Archelaos císařem zbaven úřadu pro stížnosti, které proti němu byly vzneseny Židy a Samařany. A navíc byl vypovězen do galské Vienny.

## 5.6 Filip

O poznání déle, do roku 34 n. l., zastával úřad tetrarchy Filip. Přestože jeho panství nebylo příliš důležité a osídlené, vládl mu dobře. Také on se věnoval stavební činnosti – rekonstrukcí města Paneas vznikla Caesarea Filipova a podobně se z Betsaidy stalo město Julias.

## 5.7 Antipas

Úkol spravovat Galileu, centrum mnoha povstání, připadl Antipovi. Situaci si zkomplikoval tím, že zapudil svou manželku, dceru krále Nabatejců Arety, a oženil se s Herodiadou, která byla manželku Antipova nevlastního bratra Heroda. Tyto manželské přesuny, které ne vždy odpovídaly zákonným ustanovením, popudily mnohé Židy. A pochopení nenašly ani u krále Arety. Ten se rozhodl Antipu potrestat. Armáda galilejského tetrarchy se musela smířit s několika prohrami v bitvách a proto se Antipas obrátil s žádostí o pomoc na Řím. Zasáhnout měl Vitellius, legát v Sýrii, ale kvůli smrti císaře Tiberia nebyla tato akce dokončena. Herodiada podnítila svého manžela k tomu, aby si v Římě vyžádal jmenování králem. Jenže Antipův příbuzný Agrippa jej obvinil z protiřímského spiknutí a císař Caligula zbavil Antipu v roce 39 n. l. úřadu a vyhostil jej do Galie. Tím skončila vláda synů Heroda Velikého.

## 6. JUDEA POD SPRÁVOU ŘÍMSKÝCH PROKURÁTORŮ<sup>14</sup>

### 6.1 Prokurátoři v Judeji od roku 6 n. l. do roku 26 n. l.

Poté, kdy byl sesazen Archelaos, dostalo se Judsko spolu se Samařskem a Idumeou pod přímou správu římského impéria. Zástupcem císaře byl prokurátor, který podléhal pravomoci legáta v Sýrii. Jako první prokurátor nastoupil Coponius (6-9 n. l.). Hned na počátku svého působení musel potlačit vzpouru, která se zvedla proti daňovému soupisu. V čele povstání stáli pravděpodobný zakladatel skupiny zélotů Juda Galilejský<sup>15</sup>, což byl syn lupiče Ezechiáše, kterého nechal popravit Herodes Veliký, a farizeus Zadok. Jejich spojencem byl hlad, který zemi sužoval a vyvolával odpor obyvatel vůči jejich dalšímu ožebračování. Sčítání sloužilo jak ke zjištění počtu obyvatelstva, tak také ke zjištění pozemkového vlastnictví. Platily se dva hlavní poplatky: daň z půdy a daň z hlavy. Velekněz Boazar se zasloužil o to, že se sčítání mohlo konat, což ho později stálo funkci, protože se v očích lidu zkompromitoval a byl odvolán.

Vzbouřenci používali partyzánskou techniku, skrývali se na poušti a v jeskyních, odkud napadali římské jednotky i majetné Židy. Juda působil také v Galileji, tam se ovšem sčítání neuskutečnilo, protože Galilea nebyla pod římskou správou. O tom, jak Juda Galilejský skončil, chybějí informace.

V době Coponiova prokurátorského působení v Palestině se také odehrál incident, při kterém Samařané znesvětili jeruzalémský chrám tím, že v něm rozházeli lidské kosti. To se navíc stalo o velikonočních svátcích. Chrám se v důsledku toho musel na určitý čas uzavřít. V letech 9-12 byl prokurátorem Marcus Ambibulus a po něm, v letech 12-15, Annius Rufus. Dalším prokurátorem se stal Valerius Gratus (15-26). Za jeho vlády se vysřídalo několik veleknězů, mezi nimi se objevují dvě známá novozákonní jména: Annáš a Kaifáš.

---

<sup>14</sup> Seznam literatury použité v této kapitole:

FLAVIUS, Josephus: *Válka židovská*. Jaroslav Havelka, Jaroslav Šonka. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1965. 488 s.

KROLL, Gerhard: *Po stopách Ježíšových*. Vladimír Petkevič. 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. 486 s.

MÁNEK, Jindřich: *Když Pilát spravoval Judsko: Kapitoly z dobového pozadí Nového zákona*. Praha: Blahoslav-Ústřední církevní nakladatelství, 1980. 191 s.

<sup>15</sup> Josephus píše: „*Za jeho času naváděl jistý muž galilejský jménem Júda své krajany k povstání; lál jim, zda budou stále platit daň Římanům a zda budou po bohu snášet smrtelné pány. Byl to učitel své vlastní sekty a v ničem se nepodobal ostatním.*“ (Flavius, J.: *Válka židovská*, s. 146.)



## 6.2 Pontius Pilatus

Pontius Pilatus, Pilát, zastával prokurátorský úřad v letech 26-36 n. l. Získat tuto funkci mu pomohl antisemita Seianus, prefekt císařské gardy. Pilát nebyl příliš citlivý vůči židovským náboženským specifikům a snažil se Židy dráždit. To prokázal například tím, že dal do Jeruzaléma dopravit obrazy císaře, tzv. signa, které Židy samozřejmě provokovaly. Josephus Flavius líčí, co následovalo: *„K rozhořčení městských obyvatel se hromadně připojil lid z venkova. Pospíšili k Pilátovi do Kaisareje a prosili jej, aby dal signa z Jeruzaléma vynést a aby chránil pradávno obvyčej. Když Pilát prosbu odmítal, padli na tvář a po pět dní a nocí setrvali bez pohnutí.“*<sup>16</sup>

Poté konečně dal Pilát najevo ochotu vydat rozhodnutí. Místo toho však shromážděné Židy obklopili vojáci a prokurátor jim pohrozil masakrem, pokud signa nebudou akceptovat. Židé však kapitulaci odmítli a nabídli své krky k popravě. To konečně přimělo Piláta dát císařovy obrazy z Jeruzaléma odstranit.

Další incident se odehrál poté, co Pilát uhradil postavení vodovodu z chrámových peněz. Když se dostavil do Jeruzaléma, vypukly protesty. Na to však byl Pilát připraven a jeho vojáci, kteří se v civilu, vybaveni klacky, přimísili mezi protestující, vykonali krvavé dílo.

Poslední kapkou, kterou Pilát dovršil nespokojenost s jeho správou země, bylo rozprášení průvodu Samařanů na horu Gerizím. Tento průvod zorganizoval nějaký člověk, který přislíbil Samařanům, že je přivede na místo, kde byly Mojžíšem uschovány posvátné věci. Samařané se však pro jistotu ozbrojili. Pilát nechal své vojáky proti této akci zasáhnout. Samařané se rozhodli protestovat u Vitellia, syrského místodržitele. Vitellius jim dal za pravdu a Pilát se měl podle jeho rozhodnutí zodpovídat v Římě.

---

<sup>16</sup> Flavius, J.: Válka židovská, s. 151.

## 7. ŽIDOVSKĚ NÁBOŽENSKÉ STRANY<sup>17</sup>

### 7.1 Farizeové

Farizejská strana tvořila v novozákonním období nevlivnější nábožensko-politickou skupinu v Izraeli. Je také ze všech těchto skupin nejčastěji zmiňována v Novém zákoně.<sup>18</sup> Její program vyjadřoval již samotný název, který zřejmě znamená „oddělení“. Není však jasné, zda se tak pojmenovali farizeové samotní, nebo zda jim toto označení přiřkli jejich oponenti. Původ farizejského hnutí je třeba hledat ve skupině chasidů, která stála v opozici vůči helénistickým snahám seleukovského krále Antiocha IV. Epifana. Později se však farizeové od chasidů odštěpili, zřejmě proto, že nesdíleli taková apokalyptická očekávání jako někteří chasidové. Farizeové se přidali na stranu Makabejců a Hasmoneovců, ale posléze se ocitli v opozici vůči vládnoucí dynastii. Jejich velikým nepřítelem byl král Alexander Jannaios. Za vlády jeho manželky Alexandry se však poměry změnily a farizeové nabyli významné pozice. Jejich zastoupení v sanhedrinu bylo významné, a to jim zajistilo dobrou pozici i v době, kdy hasmonejská dynastie přišla o vládu a zemi spravoval rod Herodovců a později římská správa. Významné postavení si dokázali udržet také díky tomu, že nepodporovali ozbrojený odboj proti římské okupaci. Byli to muži z lidu a v prostém lidu měli také svou oporu.

### 7.2 Teologie farizeů

Farizeové vytvořili propracovaný systém života v souladu se Zákonem. Avšak protože Zákon a jeho ustanovení byly vydány v jiné době a v jiných poměrech, snažili se farizeové přizpůsobit tato pravidla pro soudobý život a pro soudobé poměry. Zbožnost byla jejich ústředním tématem. Nekladli důraz jen na Tóru, zabývali se také Proroky a Spisy. Kromě toho vytvořili ústní tradici, kterou odvozovali vedle Zákona také ze Sinaje. Seznam ustanovení obsahoval 365 zákazů a 248 příkazů. Farizeové se snažili o maximální ochranu

---

<sup>17</sup> Seznam literatury použité v této kapitole:

FLAVIUS, Josephus: *Válka židovská*. Jaroslav Havelka, Jaroslav Šonka. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1965. 488 s.

KROLL, Gerhard: *Po stopách Ježíšových*. Vladimír Petkevič. 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. 486 s.

MÁNEK, Jindřich: *Když Pilát spravoval Judsko: Kapitoly z dobového pozadí Nového zákona*. Praha: Blahoslav-Ústřední církevní nakladatelství, 1980. 191 s.

ROETZEL, Calvin J.: *The World That Shaped the New Testament*. Westminster John Knox Press, Louisville 2002. 168 s.

<sup>18</sup> Roetzel, C. J.: *The World That Shaped The New Testament*, s. 38.

před jakýmkoliv znečištěním. Protože byl systém farizejské zbožnosti dosti komplikovaný, museli v něm mít příslušníci této skupiny přehled. A ten bylo možné získat pomocí pečlivého studia. Teprve dobrá znalost Zákona umožňovala zbožný a spravedlivý život.

Farizeové však i přes svůj důraz na plnění předepsaných příkazů a zákazů nebyli nekompromisními odpůrci jakékoliv výjimky. Snažili se svůj systém zaměřit k milosrdenství a potřebám člověka. Lidský život má přednost před příkázáními. Nebyli ani skalními nacionalisty. I příslušníci jiných národů mohou mít za jistých podmínek naději pro budoucnost.

Cílem farizejské zbožnosti bylo urychlit příchod Mesiáše a jeho království. Byli eschatologicky zaměřeni, očekávali, že mrtví budou probuzeni k novému životu. Nepatřili však mezi ty, kteří očekávali přelom věků v bezprostřední budoucnosti. Ve svých názorech se také vždy úplně neshodovali. Někteří farizeové věřili v to, že vzkříšení se bude týkat všech lidí, druzí tvrdili, že vzkříšení budou pouze spravedliví.

Farizeové se ztotožnili s některými prvky, které pronikly do židovského náboženství z řecké myšlenkové soustavy. To platilo v případě učení o duši. Tělo a duše začaly být chápány jako dva samostatné prvky, po smrti se duše od těla odděluje, aby se v konečné fázi opět sloučily.

### 7.3 Saduceové

Saduceové byli převážně kněžského původu a svůj původ možná odvozovali od Sádoka, který zastával nejvyšší kněžskou funkci v Izraeli za časů králů Davida a Šalomouna.<sup>19</sup> Jejich označení mohlo však spíše být odvozeno z kořene c-d-k, tedy být spravedlivý. Saduceové nebojovali za národní nezávislost v Makabejském povstání. Kromě kněží k nim patřily také bohatší rodiny a šlechta. Z toho je jasné, že se nejednalo o nějaké masové a lidové hnutí. Byla to strana uzavřená.<sup>20</sup> K chudším vrstvám příliš dobrý vztah neměli. Ani oni se však mezi běžnými lidmi netěšili příliš velké úctě.

Význam saduceů se zvýšil poté, co se o ně začal opírat Jan Hyrkán. Vedlo se jim v době vlády Aristobúla II. i Antigona, Herodova přestavba jeruzalémského chrámu jim také pomohla. Saduceové spolupracovali s římskou mocí, v Sanhedrinu měli většinové zastoupení. To jim zajišťovalo vedoucí politické postavení v zemi. Velekněží pocházeli ze saducejské

---

<sup>19</sup> Ale možná to bylo i poněkud jinak, jak dosvědčuje Jindřich Mánek: „*Ale prameny, které máme k dispozici, neukazují nikde na to, že by saduceové zdůrazňovali kněžskou poslušnost začínající u velekněze Sadocha. Skutečnost, že Saduceové v pomakabejském čase podporovali hasmoneovskou velekněžskou dynastii, která sadochovskou dynastii potlačila, svědčí o tom, že vztah saduceů k sadochovské kněžské rodině byl volný.*“ (Mánek, J.: Když Pilát spravoval Judsko: Kapitoly z dobového pozadí Nového zákona, s. 65.)

<sup>20</sup> Kroll, G.: Po stopách Ježíšových, s. 190.

strany. Ale také míra loajality k Římu měla své meze. Protože si samozřejmě chtěli své vedoucí mocenské postavení udržet, nechtěli, aby římsští úředníci příliš zasahovali do věcí, které byly v jejich kompetenci. Ačkoliv by se pro kněžskou stranu spíše hodilo zastávat v náboženských záležitostech konzervativní stanoviska, byli saduceové náchylní k přijímání helénistických hodnot. Ale na druhé straně se v některých záležitostech konzervativně chovali. Postupem času se postavení saduceů stále zhoršovalo a s pádem chrámu, se kterým byli těsně spojeni, nastal jejich konec.

Josephus Flavius nehodnotil saduceje příliš pochvalně: ... *“Saduceové však bývají i vůči sobě navzájem velmi drsní a jejich styky se sobě rovnými jsou nevlídné jako s cizinci.”*<sup>21</sup>

## 7.4 Teologie saduceů

Saduceové se zaměřili na Tóru, která pro ně představovala nejvyšší a nejdůležitější normu. Proroci a Spisy pro ně byli mnohem méně významnými částmi Tenachu a ústní zákon, jakožto i další pozdější vlivy, které působily na židovské náboženství, zcela zamítli. Byli proto zaměřeni na vlastní lidský život v této době a v tomto světě. Nevyznávali posmrtnou existenci duše ani budoucí svět. Hodnocení lidského díla se nebude odehrávat na posledním soudu, ale odehrává se již nyní, člověk dostává to, co si zasloužil již tady na zemi. Smrt je definitivní tečkou lidské existence. Člověk je svobodnou bytostí se svobodnou vůlí, Bůh neurčuje ničí cestu, a proto je každý jedinec plně zodpovědný za své jednání.

## 7.5 Zéloté

Toto radikální hnutí bylo patrně zformováno Judou Galilejským, který vedl vzpouru v roce 6 n. l. proti daňovému soupisu. Zéloté byli náboženskými horlivci. Podřídít se je, podle jejich učení, možné pouze Hospodinu, odvádění daní císaři se s tím neslučovalo. Nejednalo se však o vyhraněně nacionalistickou skupinu, zéloty se mohli stát také obřezaní pohanští proselyté. Byl zde přítomen silný apokalyptický důraz. Ozbrojený odboj je ospravedlněn tím, že je veden za Boží zájmy. Zélotští horlivci se snažili svou zemi očistit od pohanů. Snažili se ji však také zbavit těch, kteří sice byli Židy, ale byli Židy špatnými. Bojovali proti kolaborantům. Začátek nového věku chtěli urychlit násilnými metodami.

---

<sup>21</sup> Flavius, J.: Válka židovská, s. 151.

## 8. KUMRÁNŠTÍ ESEJCI<sup>22</sup>

### 8.1 Chirbet Kumrán a okolí

Chirbet Kumrán je název rozvalin jakéhosi „kláštera“, který obývala zde usazená komunita esejců. Tyto zříceniny leží nedaleko Wádí Kumrán, Én-gedí a oázy Ajn Fašcha blízko severního okraje Mrtvého moře. Esejské středisko se nacházelo na vyvýšenině chráněné ze tří stran strmými skalními stěnami, což mělo nejen vojensko-obranné, ale i klimatické výhody. Lokalita byla obývána již v neolitu. Jméno Kumrán pochází až z doby archeologických výzkumů v polovině 20. století. Starý zákon zmiňuje toto místo patrně pod názvem Sekaka, nebo Ír-melach (Joz 15,61-62) a zařazuje ho do seznamu území náležejících Judovu kmeni.

### 8.2 Historie osídlení Kumránu

I přes některé zpochybňující názory panuje dnes shoda v tom, že v Kumránu žila komunita esejců. Důkazy o tom pocházejí již ze starověku. Lokalita byla obydlena nejpozději již od 8. století př. n. l. Na začátku 6. století př. n. l. bylo osídlení pravděpodobně přerušeno kvůli výbojům babylonského krále Nebúkadnesara. Esejci se zde usadili asi v době vlády Jana Hyrkána (135-104 př. n. l.). David Flusser se však domnívá, že esejský směr vznikl až kolem r. 100 př. n. l. a je skeptický ke snaze určit datum příchodu esejců do Kumránu.

V roce 31 př. n. l. postihlo Judsko velké zemětřesení a to zasáhlo také Kumrán. Právě do této doby se datuje další přerušení osídlení kumránské lokality. Toto přerušení však mohlo být způsobeno i jinými událostmi, jako byl parthský útok v letech 40/39 př. n. l. či souboj Heroda Velikého a Antigona, který probíhal v letech 40-37 př. n. l. Další fáze života v tomto

---

<sup>22</sup> Seznam literatury použité v této kapitole:

ALLEGRO, John: Rukopisy od Mrtvého moře. Stanislav Mareš, Miloslav Žilina. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1969. 224 s.

BIČ, Miloš: Poklad v Judské poušti: Kumránské nálezy. Praha: Komenského evangelická bohoslovecká fakulta, 1960. 309 s.

BIČ, Miloš: Ze světa Starého zákona II. 1. vyd. Praha: Kalich-Ústřední církevní nakladatelství, 1989. 797 s. oba díly (2. díl od s. 377).

CHARLESWORTH, James H. (ed.): Ježíš a svitky od Mrtvého moře. Jaroslav Voda. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2000. 392 s.

FLUSSER, David: Esejské dobrodružství. Petr Sláma. 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 1999. 199 s.

ROETZEL, Calvin J.: The World That Shaped the New Testament. Westminster John Knox Press, Louisville 2002. 168 s.

SEGERT, Stanislav: Synové světla a synové tmy. In: Rukopisy od Mrtvého moře. 1. vyd. Praha: OIKOMENH, 2007. 963 s.

THIEDE, Carsten Peter: Svitky od Mrtvého moře a židovský původ křesťanství. Pavel Čech. 1. vyd. Praha: Volvox globator, 2004. 298 s.

místě se začala odehrávat po smrti Heroda Velikého, tedy někdy kolem přelomu letopočtů. Esejci se vrátili a své staré sídliště obnovili. Žili zde až do konečného zničení svého střediska za židovského povstání proti Římu roku 68 n. l. Po zničení sídliště využívaly zříceniny římské jednotky, které si to, co z kláštera zbylo, přetvořily pro své potřeby, a mohly tak kontrolovat situaci v okolí. Poslední perioda obývání Kumránu a jeho okolí je spojena s dobou Bar Kochbova povstání proti římské moci (132-135 n. l.), kdy se zde schovávali židovští vzbouřenci.

### 8.3 Kumránská komunita

O Kumránu či esejcích psali ze soudobých autorů ve svých dílech Plinius starší, Filón Alexandrijský i Josephus Flavius. Svědectví o esejcích usazených poblíž Mrtvého moře, které pochází od filosofa Dióna z Prusy, zvaného Chrysostomos, pojal do svého díla Synesius Kyrénský. Plinius popisuje zdejší esejce jako komunitu, která se obejde bez peněz i bez žen. Každý den prý do Kumránu přicházelo mnoho lidí a esejci zde podle jeho tvrzení sídlili již tisíce let. I když Pliniovy údaje jsou pravděpodobně přehnané, poskytuje nám tento římský vojevůdce a spisovatel zajímavé svědectví o kumránských esejcích. O tom, že současné trosky Chirbet Kumránu obývala nábožensky horlivá skupina, svědčí i to, že v jistém dopise falešného Mesiáše a povstalce, Šimona bar Kochby, se toto místo označuje jako Pevnost zbožných.

Založení kumránského společenství bylo důsledkem rozporů v izraelské společnosti. Ti z jeruzalémských kněží, kteří nesouhlasili se směrem, kterým se náboženská scéna v Izraeli ubírala, se od chrámu oddělili<sup>23</sup> a vytvořili vlastní společenství. To se stalo zřejmě ještě před Makabejským povstáním a nespokojenci se označovali jako chasidím - zbožní. Byl to protest proti tomu, že někteří kněží místo horlivé služby Bohu svých otců si libují v různých pohanských (tedy helénistických) zábavách a z chrámu třeba spěchají na stadion. Ale také skupina zbožných se později rozdělila na farizeje a esejce.

Do Kumránu přišli esejci pod vedením Učitele spravedlnosti, nebo možná až po jeho smrti. Byla to reakce na spojení moci světské a náboženské v rukou hasmonejských panovníků. Kumránci tvrdili, že pro takové jednání neexistuje oprávnění, protože velekněz musí být podle Božího příkazu kněz ze Sádokova rodu a tuto podmínku Hasmonejci nesplňují. Společenství samo sebe považovalo za vyvolený a neposkvrněný zbytek Izraele. Jejich cílem

---

<sup>23</sup> Avšak i poté zasílali do jeruzalémské svatyně dary. (Segert, S.: Synové světla a synové tmy. In: Rukopisy od Mrtvého moře, s. 175.)

bylo v poušti a oddělenosti od hříšného okolí žít svatým a čistým životem v očekávání na příchod netrpělivě vyhlášeného Mesiáše. Ve velice blízké budoucnosti očekávali příchod mesiášské říše a chtěli být náležitě připraveni na nové poměry, které v ní nastanou. A nejlepší způsob, jak toho dosáhnout, viděli v odchodu z poskvrněného světa do samoty a oddělenosti pouště. Nejlepším prostředkem služby Hospodinu bylo dle esejců spíše než přinášení obětí dodržování Božích norem a oslava Hospodinova jména.

Členové komunity se označovali jako „synové světla“, což je asi jejich nejznámější označení, ale také jako „muži pravdy“, „vyvolení Boží“ či „chudí“ a „svatá obec“. Oficiální označení skupiny znělo možná „Jachad“ – Spolek, Obec, na což podle některých badatelů poukazuje ostrakum nalezené u 7. jeskyně v Kumránu. A opravdu se jednalo o společenství, nikoliv o nějaké shromáždění individualit.

Esejské učení kladlo důraz na apokalyptické aspekty. V kumránských rukopisech se objevuje vědomí, že doba, ve které byly tyto texty napsány, je dobou poslední a velice brzy bude následovat mesiášský přelom světových dějin. Ale ještě předtím, než nastane doba Boží vlády, bude sveden boj mezi silami světla a silami temnoty. Soudobé události si kumránci vykládali tak, že to, co se děje, je svědectvím o pravdivosti a přesnosti jejich konceptu. Esejci očekávali dvě mesiášské postavy – Mesiáše áronovského jako zástupce velekněžského úřadu a také méně významného Mesiáše z Izraele. Ale v esejských spisech se objevují také ještě další mesiášské postavy, jako např. Eliáš, Malkisedek či Výhonek Davidův. Mesiášsky byla možná chápána také ústřední postava komunity - Učitel spravedlnosti.<sup>24</sup>

## 8.4 Přijetí do komunity

Kumránci samozřejmě nebyli skupinou, která by se uzavřela naprosto všem a čekala, až vymře. Skupina přijímala nové členy. Ale stát se jejím novým členem nebylo vůbec jednoduché, stejně jako nebylo jednoduché v komunitě žít.

Uchazeč o členství ve skupině musel nejprve složit přísahu, že bude zachovávat Mojžišův Zákon a oddělí se od ostatních hříšných lidí. Přisahat musely také děti příslušníků kumránského společenství poté, kdy dosáhly věku stanoveného pro vstup do komunity, tedy dvaceti let.

Poté byl zájemce o vstup do Jachadu podroben přezkoušení po mravní a znalostní stránce. Pokud uspěl, byl přijat do jakési formy noviciátu. První fáze trvala jeden rok a novic nebyl ještě připouštěn k hlavním slavnostem komunity, tedy svátostnému jídlu a pití, a ještě se ho

<sup>24</sup> Segert, S.: Synové světla a synové tmy. In: Rukopisy od Mrtvého moře, s. 203.

netýkala otázka společného vlastnictví majetku s ostatními členy. V případě, že byl kandidát členství shledán vhodným pro další setrvání ve skupině, postoupil do dalšího úseku své přípravy na plnoprávné členství.

Poslední fáze přípravy trvala také rok a novic se již mohl připojit ke společenství u posvátného jídla, ne však ještě k pití. Když úspěšně zvládl i tento krok, stal se oficiálním členem Jachadu. Přijat byl na slavnostním výročním shromáždění.

Kumránské společenství se může jevit jako uzavřené pro vše neizraelské, když bylo odděleno i od - v esejském chápání - hříšných a nevěrných příslušníků izraelského národa. Avšak vstup do komunity nebyl vázán na příslušnost k vyvolenému lidu, i když to nemusí být tak jasné. *Chrámový svitek zdůrazňuje, že do chrámových nádvoří smějí vstoupit jen čistí izraelští muži. Do obnoveného chrámu na konci časů nemají mít přístup slepci ani ženy, ani děti mladší dvanácti let, ani proselyté před dovršením čtvrté generace. Osobám patřícím do těchto kategorií se nemá dostat podílu v lidu Boží smlouvy.*<sup>25</sup> Podmínkou byla věrnost Zákonu a jeho interpretacím skrze vedoucí činitele kumránské obce a zachování pravidel. Přístup byl však odepřen lidem s mentálním postižením a také s tělesnými nedostatky jako byly slepota, hluchota, zmrzačenost aj.

## 8.5 Život v komunitě

Pokud si uvědomíme, kde se Kumrán nachází, a seznámíme se s pravidly zdejšího společenství, je jasné, že život v Kumránu určitě nebyl příjemný a snadný. Pro nedostatek vody se touto životně důležitou tekutinou muselo šetřit, voda navíc hrála ústřední roli při důležitých obřadech rituálního očišťování. Zásobování vodou zajišťoval akvadukt a dvanáct cisteren. Mezi důležitá zařízení patřily pekárna a mlýn. Dny, samozřejmě s výjimkou dne sedmého, byly prodchnuty prací a modlitbami. Pro obživu bylo nutno obdělávat, zemědělství nepřejícnou, okolní půdu. Pěstovalo se obilí a datle. Své místo zde však měla i některá řemesla jako hrnčířství a výroba kůží a látek. Nemohli samozřejmě chybět ani písaři, kteří sepišovali a opisovali posvátné texty. Shrnutí slovy Miloše Biče: *Jedni psali, druzí se starali o obživu.*<sup>26</sup> Kumránci se odívali do bílých oděvů, které měnili, stejně jako tomu bylo i u obuvi, až při silném opotřebení. Majetek měli členové Jachadu společný. Na bohatství se dívali s despektem. S despektem, ba s pohrdáním a nenávistí, se kumránci také dívali na ty,

---

<sup>25</sup> Charlesworth, J. H. (ed.): Ježíš a svitky od Mrtvého moře, s. 121.

<sup>26</sup> Bič, M.: Poklad v Judské poušti (Kumránské nálezy), s. 31.



kteří žili mimo komunitu, na „syny temnoty“. Oni sami jako „synové světla“ se však měli navzájem milovat a žít v pokoře a trpělivosti.

Komunita byla tvořena laiky a kněžími. Nejdůležitější postavou komunity byl samozřejmě Učitel spravedlnosti. Další funkcí byl strážce, který zodpovídal za život společenství a za zachovávání ustanovených pravidel. Na duchovní záležitosti dohlížel správce, který byl knězem.

Výsadní postavení měli samozřejmě také kněží, jejichž věk byl stanoven v rozmezí od třiceti do šedesáti let. Každý z nich měl na starost deset členů komunity. Kněží měli vést život, který by byl vzorem pro ostatní, zodpovídali také za právní a majetkové záležitosti. Vedením obce byl pověřen sbor dvanácti laiků a tři kněží. Soudní pravomoc měly sbory, které opět tvořili kněží i laikové. Fungování esejského společenství v Kumránu bylo založeno na hierarchických principech. Každý člen měl určité postavení a z něj vyplývaly jeho pravomoci a úkoly. Například při společných shromážděních bylo udělováno slovo nejprve těm, kdo byli na hierarchické stupnici postaveni nejvýše a až poté se dostalo na obyčejné členy Jachadu. Avšak na rozhodování se podílela komunita jako celek.

Pravidla pro život v obci a pro vzájemné vztahy byla velice přísná a přísné byly také tresty ukládané za jejich porušení. Pokud někdo zastával nějaký nesprávný názor, měl být napomenut nejprve před několika svědky a teprve potom se měla taková záležitost řešit na úrovni celého shromáždění. Lháři nebo například ti, kdo řekli něco nepatřičného proti knězi, měli mít zamezen přístup ke společnému jídlu komunity po dobu jednoho roku. Pokud někdo skočil někomu jinému do řeči, byl na deset dní vyloučen ze života společenství. Stejný trest hrozil za tři případy neúčasti na shromáždění obce. Když někdo na shromáždění usnul, byl potrestán třiceti dny neúčasti na životě obce, stejně se trestalo za hlučný projev smíchu či nedostatečné oblečení. Jestliže však některý člen komunity pomluvil svého bližního, měl být vyhnán. Stejná sankce se vztahovala na ty, kdo se rozdělili o něco se zájemci o vstup do obce, kteří procházeli zkušebním procesem. Za nedodržení přísahy se trestalo smrtí. A vyhnání z obce asi nebylo to nejhorší, co mohlo potrestaného esejce potkat. Protože složili při vstupu do komunity závažnou přísahu, nesměli vyhnání členové ani mimo Kumrán přijímat jídlo ani jiné věci od těch, kdo nebyli čistí a vyvolení, a proto se takový trest téměř rovnal rozsudku smrti.

Důležitým prvkem bylo v kumránském obcenství společné stolování. Jídlo bylo chystáno pod kněžským dohledem, aby byla zaručena jeho rituální kvalita.<sup>27</sup> Ráno před snídaní se museli stolovníci rituálně omýt a jen tak mohli zasednout ke stolu. Dostali chléb a nějaký

---

<sup>27</sup> Segert, S.: Synové světla a synové tmy. In: Rukopisy od Mrtvého moře, s. 179.

skromný pokrm, ale jíst se mohlo až poté, kdy kněz proslovil modlitbu. Modlitba následovala také po skončení jídla. Maso nebylo běžnou součástí pokrmů, bylo podáváno při slavnostních obřadních hostinách.

O silném oddělení od hlavního proudu tehdejšího judaismu svědčí také to, že se kumránci řídili podle vlastního kalendáře. Ten byl solární, měl 364 dnů a byl protikladem běžně užívaného lunárního kalendáře. Svátky tak každoročně byly ve stejný den v týdnu. Do odlišného kalendáře byly zařazeny také svátky, které v Izraeli nebyly slaveny a představovaly tak další známku odlišnosti Jachadu. Avšak i věrnost ustanovením Zákona mělo své hranice – důkazem může být nalezení písemností s astrologickou tematikou a dokonce i horoskopů.

## 8.6 Otázka celibátu

Filón Alexandrijský i Plinius starší ve svých výpovědích o esejcích uvádějí, že se v jejich společenstvích nevyskytují ženy, nebo alespoň, že mají zakázáno manželství. Josephus Flavius píše, že si esejci neváží manželství, avšak úplně je neodmítají. Kosterní nálezy jednoznačně svědčí o přítomnosti žen v Kumránu. Ve skutečnosti asi nebylo manželství v komunitě zcela zakázáno, připuštěna však byla pouze monogamie. Manželství mělo sloužit k zachování rodu. Muž se mohl oženit po dosažení dvaceti let. Rozvod byl nepřipustný.

Je také možné, že rodiny mužů, kteří se rozhodli vstoupit do kumránské skupiny, sídlily poblíže Kumránského střediska. Další možností je, že čas strávený v esejských centrech v Kumránu či v Jeruzalémě, byl vyhrazen pro celibát, avšak po nějaké době mohli členové komunity odejít do jiných esejských středisek a tam žít se ženami.

## 8.7 Učitel spravedlnosti

Postava Učitele spravedlnosti zůstává i pro dnešní badatele záhadnou. Je pravděpodobné, že býval knězem, možná dokonce veleknězem jeruzalémského chrámu. Pocházel s velkou pravděpodobností z kněžského rodu a odvozoval tedy svůj původ od Árona a Sádoka. Právě to byla pro kumránce známka pravých kněží. Jeho působení v chrámu lze datovat do doby asi před rokem 150 př. n. l. Na jeho stranu se postavili další kněží a také levité, kteří poté spolu s ním opustili chrám a usadili se v Kumránu. Ze svitků se dozvídáme, že byl pronásledován osobou, o které se mluví jako o „Zločinném knězi“.<sup>28</sup> Za tímto tajemným označením se

---

<sup>28</sup> David Flusser uvádí, že svitky hovoří o pronásledování Učitele spravedlnosti ze strany farizeů i saduceů. (Flusser, D.: Esejské dobrodružství, s. 46)

pravděpodobně skrývá jeden ze dvou hasmonejských vládců – buď se jedná o Jónatána, nebo o Šimeóna. A o jednom svátku Jom kipur tento nepřítel na Učitele spravedlnosti a jeho stoupence zaútočil a Učitele vážně poranil. Avšak Učitel měl také další nepřátele, jak lze zjistit z esejských písemností. V opozici vůči této ústřední postavě kumránské skupiny stály postavy označované jako Muž výsměchu, Muži výsměchu či Muž lži.<sup>29</sup> Pod zašifrovanými označeními jsou zmiňováni a kritizováni zřejmě také farizeové.

Učitel spravedlnosti zřejmě napsal i některé z objevených rukopisů jako část Řádu jednoty, některé z Chvalozpěvů a sepsal také list, který zahrnoval halachická pravidla. Z toho, co napsal, se dá usuzovat, že měl vysoké sebevědomí jako ten, koho si Hospodin vyvolil a určil mu úkol na obnově Izraele. Učitel spravedlnosti měl v úmyslu prosadit správný výklad ustanovení Mojžíšova Zákona a Hospodinovy smlouvy s Izraelem. Objevily se snahy ztotožnit Učitele spravedlnosti s Ježíšem Kristem, ale nejvýznamnější badatelé, kteří se kumránským výzkumům věnovali, takové názory odmítli. Podle jeho následovníků měl Učitel od Hospodina schopnost správného výkladu Božích slov a požadavků. Hospodin jej pověřil vyvedením Izraele z jeho špatných cest. Jak a proč tento charismatický vůdce kumránského společenství zemřel, není zcela jasné, i když se často objevuje názor, že jeho smrt byla násilné povahy nebo že byl dokonce ukřižován.

## 8.8 Kumránské svitky

Určitě nejvýznamnějším přínosem a objevem kumránského bádání je nalezení důležitých rukopisů. Tyto svitky přinášejí jednak zásadní informace o esejcích a kumráncích, ale také nám umožňují zkoumat nejstarší známé opisy Starého zákona. To je důležité pro porovnání kvality těchto starých textů s texty, které byly do doby kumránských objevů používány pro překlady Starého zákona. Navíc bylo možno zjistit, zda v pozdějších opisech starozákonních textů došlo ke křesťanským zásahům. Postupně byly objeveny rukopisy či fragmenty všech knih hebrejské Bible, s výjimkou knihy Ester. Ovšem ne všechny texty, které byly v kumránských jeskyních nalezeny, byly kumránského či esejského původu. Některé byly dokonce napsány v řečtině.

Nejobsáhlejším nalezištěm byla jeskyně č. 4, o které se často mluví jako o kumránské knihovně. Pro uložení rukopisů použili členové komunity ještě dalších deset jeskyní. Chtěli je tak možná zachovat v bezpečí před blížícími se římskými jednotkami, které Kumrán obsadily

---

<sup>29</sup> Segert, S.: Synové světla a synové tmy. In: Rukopisy od Mrtvého moře, s. 164.

roku 68 n. l. Avšak je pravděpodobné, že svitky byly ve džbánech a jeskyních uchovávány běžně a ne až jako důsledek paniky před blížícími se římskými vojáky.

## 8.9 Přehled některých rukopisů nalezených v Kumránu

**1QIsa<sup>a</sup>** – úplný text knihy proroka Izajáše – text je zde v podobě, která byla později přijata do kánonu.

**1QpHab** – komentář ke knize Abakukově – nejobsáhlejší kumránský komentář k prorokům, Abakuk dostal jen vizi toho, co se stane, ale pravý smysl těchto věcí bylo umožněno poznat Učiteli spravedlnosti.

**1QM** – **Válečný svitek** – Popis eschatologického boje mezi silami dobra a zla. Svitek podrobně líčí zbraně, bojové útvary i prapory.

**1QH** – **Chvalozpěvy** – Sbíрка podobná biblickým žalmům, autorem byl možná Učitel spravedlnosti.

**3Q15** – **Měděné svitky** – obsahují seznam pokladu, podle popisu však nelze poklad objevit. Podle některých domněnek se může jednat o ukryté předměty z jeruzalémské svatyně. Svitky musely být rozřezány, aby bylo možno přečíst jejich text.

**1QS** – **Řád obce** – Zahrnoval liturgii a postupy pro bohoslužby a další významné slavnosti kumránské obce a také určoval tresty za různá provinění. Lidé se dělí na syny světla a syny temnoty. Členům komunity jsou zde oznámeny jejich povinnosti.

**CD** – **Damašský dokument** – Byl nalezen již roku 1896 v Káhirske synagoze. Popisuje konflikt mezi Učitelem spravedlnosti a Zločinným knězem. Místo, kde komunita přebývá, je nazýváno Damaškem.

## 9. ŽIDOVSKÁ LITERATURA HELÉNISTICKÉ DOBY<sup>30</sup>

### 9.1 Úvod

Dějiny a literatura patří nerozlučně k sobě. Bez písemných pramenů bychom toho o minulosti příliš nevěděli. Díky literárním památkám se někdy dozvídáme o událostech, které by jinak zůstaly tajemstvím. To platí především pro díla historiků a těch, kteří se snažili zachytit události, které považovali za důležité. Ale také z pramenů, které nebyly sepsány jako historické, zjišťujeme zajímavé a podstatné informace o životě v dobách minulých.

Židovská literární díla z období helénismu jsou pro nás cenným zdrojem poznatků nejen o událostech, které se tehdy odehrávaly, ale také o názorech a tendencích, které se v tehdejší židovstvu objevovaly. Ukazují nám, jak se tehdy žilo, v co Židé doufali a jak se stavěli ke svému okolí. Protože mnohá z těchto děl vznikla v diaspoře, vypovídají o tom, jak se Židům v cizině vedlo, jak se stavěli k pohanským náboženským kultům, kterými byli obklopeni a jak se snažili zachovávat věrnost své víře a tradicím.

### 9.2 Deuterokanonické knihy

#### 9.2.1 Makabejské knihy

Obě deuterokanonické Makabejské knihy přinášejí záznam dění v tomto období izraelských dějin. Ačkoliv název obou knih může napovídat tomu, že se jedná o jedno dílo rozdělené do dvou částí, není tomu tak.

---

<sup>30</sup> Seznam literatury použité v této kapitole:

Bible: Český ekumenický překlad (včetně deuterokanonických knih). 12. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 2006.

BIČ, Miloš: Ze světa Starého zákona II. 1. vyd. Praha: Kalich-Ústřední církevní nakladatelství, 1989. 797 s. oba díly (2. díl od s. 377).

KAISER, Otto: Odkaz alexandrijských Židů: Úvod do deuterokanonických knih Starého zákona. Jiří Hoblík. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2006. 165 s.

SOUŠEK, Zdeněk a kol.: Knihy Tajemství a moudrosti I.: Mimobiblické židovské spisy: pseudepigrafy. 2. vyd. Praha: Vyšehrad, 1998. 384 s.

SOUŠEK, Zdeněk a kol.: Knihy Tajemství a moudrosti III.: Mimobiblické židovské spisy: pseudepigrafy. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1999. 235 s.

První Makabejská se zcela zřetelně staví na stranu makabejských povstalců a řeckou vládu hodnotí velice negativně. Juda a ostatní Makabejci jsou zde líčeni jako vzoroví hrdinové, kteří se zasloužili o obnovení chrámové bohoslužby a osvobození izraelského národa. Kniha začíná vládou Alexandra Velikého, které však věnuje velmi málo prostoru. Hlavním zájmem autora bylo zmapovat období od nástupu seleukovského krále Antiocha IV. Epifana na trůn, přes jeho protižidovské činy, Makabejské povstání a vládu Hasmonejců. Dílo končí vládou židovského velekněze Jóchanana, syna Šimeónova, který se úřadu ujal roku 135 př. n. l.

První Makabejská byla sepsána hebrejsky nebo možná aramejsky. Vznikla kolem roku 120 či 100 př. n. l.

Naproti tomu Druhá kniha Makabejská je založena na práci diasporního židovského historika Jásona z Kyrény. Jeho dílo, sepsané řecky, vzniklo asi jen nedlouho po smrti Judy Makabejského roku 160 př. n. l. a posloužilo jako základ Druhé Makabejské bližší neznámému autorovi. Jásonovo dílo však nemuselo být jediným pramenem Druhé Makabejské. Hlavní obrys kniha získala asi roku 124 př. n. l. a poté následovaly ještě další úpravy asi v 1. století n. l.

Druhá kniha Makabejská nepokrývá období celého povstání jako První Makabejská. Mapuje události od doby, kdy byl veleknězem Onias III., po vítězství vojska Judy Makabejského nad syrským vojevůdcem Níkánórem. Její chronologie není tak přesná jako v První Makabejské.

Na počátku spisu jsou uveřejněny dva dopisy, které poslali palestínští Židé svým bratrům v Egyptě. První dopis je datován do roku 124 př. n. l. a vyzývá adresáty, aby slavili svátek Chanuka jako památku Hospodinova vysvobození. Druhý list je kromě obecného adresování egyptským Židům věnován také jistému Aristobúlovi, učiteli krále Ptolemaia a má pocházet z roku 164 př. n. l. Odesílatelé informují, že se připravují ke slavení znovuposvěcení chrámu a vyzývají adresáty, aby tento svátek slavili také. Tento dopis, narozdíl od předchozího, však není pravý.

Druhá Makabejská je tak syntézou dvou kulturních přístupů, které právě vyvolaly Makabejské povstání. *Její zbožnost je totiž židovská, zatímco její historiografické ustrojení je řecké.*<sup>31</sup> To se projevuje např. tím, že do dění zasahuje sám Hospodin či jeho poslové, podobně tomu bývalo v dílech helénistického původu, i když tam se samozřejmě zjevovali jiní bohové. Zatímco autor První Makabejské oslavuje všechny Makabejce a jejich boj, Druhá Makabejská je k Makabejcům kritická, hrdinu a vzor spatřuje pouze v Judovi.

---

<sup>31</sup> Kaiser, O.: Odkaz alexandrijských Židů, s. 42.

## 9.2.2 Kniha Tóbit-Tóbijáš

Kniha Tóbit (Tóbijáš) vypráví o zbožném Tóbitovi, který byl králem Šalmaneserem přesídlen z Galileje do Asýrie a usadil se v Ninive. V novém prostředí se věrně držel své víry, což mu také způsobovalo potíže. Tóbit oslepl. V očekávání smrti poslal svého syna Tóbijáše do Médie pro stříbro, které tam měl uloženo. Tóbijáš se vydal na cestu doprovázen andělem Refáelem, o němž však nevěděl, že je anděl. Po cestě do médských Rag se Tóbijáš oženil se Sárou, která byla již manželkou sedmi mužů, ale vlivem zlého ducha nikdo z nich nepřežil svatební noc. Díky Refáelovi byl však démon přemožen. Refael pak vyzvedl Tóbitovo stříbro a po svatbě Tóbijáše a Sáry se všichni tři vydali do Ninive. Tóbit byl díky Refáelovi uzdraven ze své slepoty. Refael odhalil svou totožnost a vrátil se k Hospodinu. Po smrti svých rodičů se Tóbijáš a Sára přestěhovali do Sárina rodiště v Ekbatanech.

Kniha byla napsána buď hebrejsky, nebo aramejsky; její části byly nalezeny i mezi kumrámskými písemnostmi. Nezodpovězena zůstává otázka místa vzniku tohoto spisu. Ale minimálně závěrečné úpravy byly provedeny v Judsku. Základ knihy vznikl ve 3. století př. n. l., další části byly přidány ve 2. století př. n. l.

## 9.2.3 Júdit

Tématem knihy Júdit je záchrana Božího lidu před nebezpečím ze strany Babylóna. Byblyónský král Nebúkadnesar, nazývaný zde král Asyřanů, svolal obyvatele své rozlehlé říše do boje proti médskému králi Arfaxadovi, ale jeho výzva k účasti ve válce nebyla obyvateli vyslyšena. Nebúkadnesar se proto rozhněval a chtěl neposlušné obyvatelstvo vyhladit. Jeho hněv byl zaměřen také na obyvatele Judska. Velitelem trestné výpravy byl vojevůdce Holofernés. Ten plenil a pustošil území, kterými jeho armáda procházela, až se vojsko utábořilo v Judsku. Izraelci propadli obavám a začali se horlivě připravovat na Holofernův útok. Nejdříve mělo být dobyto město Betulie. V Betulii žila statečná vdova Júdit, která se spolu se svou služkou vydala do tábora nepřátel. Vydávala se za uprchlici a dosáhla toho, že byla uvedena k Holofernovi a získala jeho náklonnost. Holofernés pozval Júdit na hostinu, kterou uspořádal, a když ležel opilý, uťala mu Júdit hlavu jeho vlastním mečem. V Holofernově táboře propukl zmatek, vojsko se rozprchlo a Judsko tak bylo zachráněno.

Události, které jsou popisovány v této knize, nejsou událostmi historickými. Neexistovalo ani město Betulie. Postavy Holoferna a jeho správce Bagoase se však objevují jako velitelé na

dvoře perského krále Artaxerxe III. Autor naráží na události spojené s vládou Antiocha IV. Epifana a na Makabejské povstání. Holofernés je tedy zřejmě obrazem vojevůdce Níkánora, jenž byl poražen Judou Makabejským.

Júdit nese rysy biblických hrdinek Jáel, Debóry či Mirjam, Holofernova poprava se podobá vyvrcholení souboje Davida a Goliáše.

Kniha Júdit byla sepsána po událostech, na které naráží, po roce 160 př. n. l. a nejpozději na konci 2. století př. n. l. Autor ani jeho původ nejsou známy, ale místem vzniku byla pravděpodobně Palestina a původním jazykem hebrejšтина.

### **9.2.4 Přídavky k Ester**

Přídavky doplňují kanonický text knihy Ester. Měly této knize, v níž není vůbec uvedeno slovo Bůh či Hospodin, dodat duchovnější a zbožnější ráz.

První oddíl pojednává o snu, který se zdál Mordokajovi. V něm viděl nebezpečí pro svůj lid, ale také jeho vysvobození Boží rukou. Posléze Mordokaj zabránil vraždě krále Artaxerxa, když vyzradil spiknutí dvou dvořanů, o kterém se dozvěděl. Král se mu za tuto službu odvděčil.

V dalším ději se vypráví o tom, že král Artaxerxes vydal na Hamanův popud rozhodnutí o vyvraždění Židů. Mordokaj i královna Ester se modlili k Hospodinu za vysvobození svého národa.<sup>32</sup> Poté se Ester vydala na audienci ke králi. V následujícím králově listě je již Haman zatracován, podle předchozích antižidovských příkazů se nemá jednat. Naopak, Židé i ostatní obyvatelé Artaxerxovy říše mají slavit svátky na památku záchrany židovského lidu. Poté je ještě uveden význam Mordokajova snu.

Při zkoumání přídavků byl zjištěn jejich dvojitý původ: palestinský a egyptský. Text vznikl v době od konce 2. století př. n. l. do 2. poloviny 1. století př. n. l. Přídavky byly napsány řecky.

### **9.2.5 Kniha moudrosti**

Název vychází z Vulgáty, Septuaginta nazývá tuto knihu Moudrost Šalomounova. Jejím záměrem bylo propagovat židovskou víru v řeckém prostředí a také zasáhnout proti opouštění židovského náboženství a změnám, které posunovaly judaismus blíže helénismu. Neznámý

---

<sup>32</sup> Podle Otto Kaisera mají tyto modlitby původ v žalozpěvech z doby perzekucí za vlády Antiocha IV. (Kaiser, O.: Odkaz alexandrijských Židů, s. 74.)



autor však k tomuto cíli směřoval za pomoci helénistického vzdělání a helénistických metod. Jak bylo u mudroslovných spisů zvykem, je také tato kniha připisána králi Šalomounovi. Na začátku jsou osloveni vládcové země.

Knih moudrosti se dělí na 3 hlavní části:

1. Výzva k zachování spravedlnosti a moudrosti
2. Chvalozpěv na Moudrost
3. Působení Moudrosti v dějinách

Autor zřejmě pocházel z židovské komunity v Alexandrii. Byl vzdělán v řecké filosofii, ale dobře znal také židovské spisy, a to nejen ty kanonické. Do stejného prostředí byla adresována také jeho kniha. Kniha se pro svůj řecký původ nedostala do hebrejského kánonu, ale jak dosvědčuje Muratorihův kánon, řadila se v jisté době do kánonu křesťanského. Vznikla v době od poloviny 1. století př. n. l. do doby Augustovy vlády.

### 9.2.6 Sírachovec

Na rozdíl od jiných knih alexandrijského kánonu, přináší mudroslovná kniha Sírachovec (Moudrost Ježíše Síracha či Ježíše, syna Sírachova, latinsky Ecclesiasticus) údaje o svém autorovi i jazyku, ve kterém byla sepsána a taktéž o překladateli. Autorem původně hebrejského textu byl znalec Zákona, Proroků a Spisů Jéšua. Dílo sepsal zřejmě v rozmezí let 195-185 př. n. l. Poprvé se zde objevuje toto trojdílné dělení Tenachu. Jéšuuův vnuk, který přišel do Egypta v roce 132 př. n. l., pořídil překlad do řečtiny. Překlad vznikl zřejmě po roce 116 př. n. l.

Záměrem autora bylo povzbudit čtenáře k životu podle Zákona. „*Základem jeho teologie je přesvědčení, že všechna moudrost ve světě pochází od Hospodina, Tóra je však jejím pramenem a bázeň Hospodinova, projevující se dodržováním příkazů, je cestou k ní.*“<sup>33</sup> V knize je chválena moudrost a poslušnost Zákonu, vyzdviženy jsou významné postavy židovské historie, především ty, jenž vystupují v Tenachu.

---

<sup>33</sup> Kaiser, O.: Odkaz alexandrijských Židů, s. 125-126.

### 9.2.7 Báruk

Název odkazuje k písaři Bárukovi, který se objevuje v knize Jeremjáš. Děj se odehrává v Babylónu, kam byli přesídlení obyvatelé Judska po dobytí Jeruzaléma králem Nebúkadnesarem. Báruk přesídlencům text své knihy předčítal. Přesídlenci také zorganizovali sbírku a její výtěžek spolu s nádobami, které byly z chrámu uloupeny, poslali do Jeruzaléma, aby podpořili chrámový provoz.

Námětem spisu je pokání a potvrzení toho, že zničení Jeruzaléma bylo trestem za hříchy Hospodinova lidu. Svě místo zde má však také naděje a povzbuzení. V Bárukově knize se také přemítá o moudrosti. Kniha je složena z prozaické a poetické části. Vznik knihy Báruk lze nejspíše datovat do 2. století př. n. l. s tím, že místem vzniku byl Jeruzalém a původním jazykem hebrejšťina.

### 9.2.8 List Jeremjášův

Tento krátký spis je v Septuagintě uváděn jako samostatné dílo, i když ve Vulgátě je uváděn jako součást knihy Báruk. Jeremjáš údajně poslal opis tohoto listu těm, kdo byli přesídlení do Babylóna.

Hned v úvodu zaslubuje Hospodin svému lidu skrze proroka Jeremjáše, že jej po sedmi generacích vysvobodí z babylónského zajetí. Poté následuje varování před cizími modlami a modloslužbou. Božímu lidu je zdůrazňováno, že modly a bohové jsou pouze lidským výtvořem, a že to ve skutečnosti žádní bohové nejsou.

List Jeremjášův byl sepsán v hebrejšťině či aramejšťině asi v období raného helénismu v Babylóně žijícím Židem.

### 9.2.9 Příkladky k Danielovi

Kniha je rozdělena do tří ústředních částí: Tři muži v rozpálené peci, Zuzana, Běl a drak.

**Tři muži v rozpálené peci** – Vyprávění je vsuvkou do 3. kapitoly kanonické knihy Danielovy. Popisuje se zde, co prožívali tři judští mládenci, kteří byli na králův rozkaz vhozeni do ohně. Mladíci se modlí a oslavují Hospodina, zatímco jejich kati jsou spáleni.

**Zuzana** – Zuzana byla spravedlivou a bohabojnou manželkou jistého Jojakíma. Protože byla dosti pohledná, zalíbila se dvěma soudcům, kteří ji tajně pozorovali, aniž o sobě věděli. Jednoho dne se však oba při pozorování setkali a společně se chtěli Zuzanu zmocnit pod pohrůžkou, že ji obviní ze styku s nějakým mladíkem, pokud se jim nepodvolí. Zuzana však začala křičet, a protože oba muži svou pohrůžku splnili, byla na základě této manipulace odsouzena k smrti. Ale dříve, než byl rozsudek vykonán, objevil se Daniel, který oba muže odděleně vyslechl a vyjevil tak jejich vinu.

**Bél a drak** – Jedná se o dva příběhy. V prvním vyprávění vystupuje Daniel jako přítel krále Kýra. Jednoho dne se král otázel Daniela, proč nectí boha Béla. Daniel odpověděl, že neuctívá vyrobené modly. Král však hájil Béla poukazem na to, že oběti, které jsou Bélovi předkládány, vždy zmizí – že je tedy tento Bůh sní. Oba se tedy dohodnou na tom, že se má pravda prokázat. Pokud má pravdu Daniel, budou popraveni Bélovi kněží a jejich rodiny, jinak zemře Daniel. Danielovi se ale podařilo dokázat, že oběti nekonzumuje Bél, nýbrž kněží a jejich ženy a děti. Daniel poté s královým svolením Béla i jeho chrám zničil.

Druhý příběh vypráví o další modle, kterou je drak. Král opět vyzývá Daniela, aby draka uctil. Daniel to však odmítne a vyžádá si od krále svolení k tomu, aby draka zabil, a to beze zbraně. To se mu zdařilo, neboť udělal drakovi pokrm z tuku, chlupů a smůly. To však způsobilo pozdvižení mezi lidem a tak král musel pod nátlakem nechat Daniela vsadit do lví jámy. Hospodin se i v jámě o svého věrného služebníka staral a tak anděl přinesl z Judska proroka Abakuka s pokrmem pro Daniela. Když král zjistil, že Daniel přežil, propustil jej a potrestal ty, kteří stáli proti Danielovi.

## **9.3 Pseudepigrafy**

### **9.3.1 Aristeův list**

Aristeův list referuje o legendárním pořízením překladu Tenachu do řečtiny - Septuaginty. Adresátem dopisu je Filokratos. Vznik lze datovat zřejmě do období okolo poloviny 2. století př. n. l. Tvůrce dopisu, který si dává jméno Aristeas, vystupuje jako úředník ptolemaiovského krále Ptolemaia II. Filadelfa (285-247 př. n. l.). Pravděpodobně byl Židem žijícím v egyptské Alexandrii.

### 9.3.2 Henochovské spisy

Henochovská literatura se hlásí ke starozákonnímu Henochovi. Mísí se zde látka biblická s látkou mimobiblickou. Nejedná se o dílo, které vzniklo jednorázově. Část materiálu se nejprve tradovala v samostatné formě, ke vzniku celku došlo v 1. století př. n. l. Možná však vzniklo více celků. Henochovská literatura se skládá hlavně ze dvou částí: První Henoch je dochován v etiopštině, Druhý Henoch je k dispozici ve staroslověnštině. K henochovským spisům náleží ještě Třetí Henoch, jeho vznik však spadá až do 3. století n. l.<sup>34</sup> Původním jazykem Prvního Henocha byla asi aramejšтина, jak lze soudit z nálezů fragmentů Henocha v Kumránu. Druhý Henoch, který má kratší a delší variantu, byl sepsán buď hebrejsky, nebo řecky. Původ konečného díla je křesťanský. Avšak jeho kořeny sahají možná do židovské komunity v egyptské Alexandrii.

Henochovská literatura má několik zdrojů podnětů. Kromě podnětů starozákonních se objevují vlivy babylónské, mísí se názory esénů i farizeů. Je znát apokalyptické očekávání na Mesiáše a novou dobu. Henoch hovoří o příchodu soudu, o údělu spravedlivých i svévolných. Věnuje se však také andělům, astronomii či dějinám. Henochovi je umožněno spatřit věci, které jsou ostatním utajeny. Dostane se až do nebeské sféry, odkud se vrátí domů, ale následně je definitivně vzat do nejvyššího nebe.

### 9.3.3 Sibylly

Sibylly byly prorokyně známé ve starověkém světě, nejen v židovském prostředí. Sibylly pronikly do judaismu prostřednictvím diaspory. Tyto stařeny, obdařené věšteckým darem, si však udržely oblibu také v prostředí křesťanském. Literární zpracování vznikala od 2. století př. n. l. až téměř do 7. století n. l.<sup>35</sup>

Aby se její původ přizpůsobil židovským nárokům, stala se Sibylla příbuznou patriarchy Noeho. Změnil se také literární styl těchto prorockých výpovědí. Už to nebyla krátká orákula, ale delší proroctví. Dochovalo se 12 knih Sibylliných, především 3. -5. kniha však nejsou zasaženy křesťanským zpracováním. Aby se výroky zdály co nejpřesnějšími, jsou zpracovány

---

<sup>34</sup> Bič, M.: Ze světa Starého zákona II., s. 628-629.

<sup>35</sup> Soušek, Z. a kol.: Knihy tajemství a moudrosti I., s. 291.

prostřednictvím vaticinia ex eventu-věštění budoucích věcí, které se však již udály.<sup>36</sup> Sibylliny výroky jsou ovlivněny apokalyptickým očekáváním.

### 9.3.4 Třetí Makabejská

Ačkoliv by název tohoto díla mohl napovídat, že tento spis bezprostředně souvisí s deuterokanonickými Makabejskými knihami, není tomu tak. Děj Třetí Makabejské se neodehrává v období makabejské revolty, ale desítky let před tímto povstáním, za vlády krále Ptolemaia IV. Filopatóra (222-205 př. n. l.) a navíc v Egyptě.

Ptolemaios IV. se po vítězství nad Antiochem III. v bitvě u Rafie vydal na návštěvu některých měst a zavítal také do Jeruzaléma. V Jeruzalémě obětoval Hospodinu a chtěl také vstoupit do chrámu. Přes velké naléhání, aby tak nečinil, svůj úmysl neopustil. Avšak Hospodin krále ranil a ochromil a tak se Ptolemaios vrátil do Egypta. Avšak chtěl se Židům pomstít a kázal egyptské Židy zahubit. Ale Hospodin opět příslušníky svého národa ochránil a královo smýšlení se změnilo natolik, že kázal Židy osvobodit a navíc jim připravil hody a zajistil ochranu.

Kniha vznikla zřejmě v Alexandrii asi v 1. století př. n. l.<sup>37</sup>

### 9.3.5 Čtvrtá Makabejská

Kniha nazvána Čtvrtá Makabejská představuje filosoficky zaměřené dílo, které používá stoické myšlenky, jež chápe ve světle myšlenek židovských.<sup>38</sup> Výsadní postavení připisuje zbožnému rozumu, který má vládnout nad vášněmi. Důvod sepsání svého díla prozrazuje autor již v první větě: „*Hodlám prokázat filosoficky zdůvodněné tvrzení, že zbožný rozum ovládá vášně, a při tom vám dobře poradit, abyste se ochotně zabývali filosofií.*“<sup>39</sup>

Nadvládu zbožného rozumu dokládá na příkladech Josefa nebo Davida, a zvláště pak na příkladech mučedníků helénistické doby, konkrétně doby vlády Antiocha IV. Epifana. Stařec Eleazar, sedm bratrů i jejich matka odmítli zachránit své životy, aby nemuseli přestoupit zákony otců a raději podstoupili kruté mučení a smrt. Antiochos se pro svoji bezbožnost dočkal trestu, mučedníkům však byla dána nesmrtelná duše a dosáhli tak blaženého posmrtného údělu.

<sup>36</sup> Soušek, Z. a kol.: Knihy tajemství a moudrosti I., s. 291.

<sup>37</sup> Soušek, Z. a kol.: Knihy tajemství a moudrosti III., s. 16.

<sup>38</sup> Soušek, Z. a kol.: Knihy tajemství a moudrosti III., s. 34.

<sup>39</sup> Soušek, Z. a kol.: Knihy tajemství a moudrosti III., s. 36.

Autorem spisu, jehož vznik lze datovat patrně do doby přelomu letopočtů, byl diasporní Žid či proselyta, zřejmě z Alexandrie, který byl zběhlý v řeckém vzdělání, ale zároveň byl poslušen Zákonu. Svým dílem se snažil ukázat těm, kdo žili vedle židovské komunity, proč se Židé tak věrně drží svých nařízení a zvyků.

### **9.3.6 Josef a Asenat**

Dalším pseudepigrafem pocházejícím asi z alexandrijského diasporního prostředí je román Josef a Asenat. Děj navazuje na Genesis 41,45<sup>40</sup> a vysvětluje, jak se oba hlavní protagonisté příběhu seznámili a co předcházelo jejich svatbě a také co po ní následovalo.

Josef, vyslaný faraonem, aby podnikl cestu po Egyptě, zavítá do domu kněze Potífery v Héliopoli. Potíferova krásná dcera Asenat je Josefem uchválena, ten se jí však straní, neboť je pohankou. Asenat odvrhne staré náboženství, činí pokání, a za pomoci z nebes se nakonec za Josefa vdá. Avšak ani po svatbě děj nekončí, neboť Asenaty i egyptského trůnu se chce zmocnit faraonův syn, který se spojí s Josefovými bratry Danem a Gádem. Nakonec je však Asenat, i za Božího přispění, zachráněna a po faraonově smrti se Josef stane králem Egypta. Román Josef a Asenat vznikl na počátku našeho letopočtu a některé prvky, podobné eucharistii, byly do něj zřejmě přidány druhotně.

---

<sup>40</sup> Soušek, Z. a kol.: *Knihy tajemství a moudrosti III.*, s. 210.

## 10. ARCHEOLOGIE<sup>41</sup>

### 10.1 Ježíš a archeologie

*A Slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi. (Jan 1,14)*

Není účelem této práce psát životopis Ježíše Krista. Ale protože Ježíš představuje vyvrcholení doby, o níž tato práce pojednává, nevynechám jeho osobnost zcela. Použiji k tomu informace o několika archeologických nálezech a výzkumech, které se Ježíše týkají.

Historie a literatura představují sice cenné prameny poznání minulosti, avšak neposkytují žádné hmotné výsledky. To je záležitostí archeologie, která nám odhaluje dějiny v jejich hmotném a prostorovém rozměru. A pokud evangelisté vypravují o tom, jak se Duch stal tělem a přijal tak onu hmotně-prostorovou dimenzi, jsou právě archeologické nálezy pro nás jedinečným svědectvím o této jedinečné události.

### 10.2 Betlém

Stará křesťanská tradice dokládá, že se Ježíš narodil v jeskyni v Betlémě či blízko Betléma. Ústředním místem této tradice je jeskyně Narození. Pod touto jeskyní se ale nalézají také další jeskyně a pod nimi ještě hroby, většinou ze 4. století n. l.<sup>42</sup> Při průzkumu byly nalezeny střepy až ze 7. století př. n. l. Jeskyně tak patrně byly obydleny v době od roku 700 př. n. l. do roku 300 př. n. l. a po určité přestávce (necelá tři staletí) opět. To potvrzuje tuto křesťanskou tradici o místě Ježíšova narození.

### 10.3 Nazaret

V době okolo přelomu letopočtů nebyl Nazaret nijak důležitým střediskem. Rozprostíral se v údolí, přibližně 10 kilometrů západně od významné silnice Via maris.<sup>43</sup> O Nazaretu se

---

<sup>41</sup> Seznam literatury použité v této kapitole:

Bible: Český ekumenický překlad (včetně deuterokanonických knih). 12. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 2006.

FLAVIUS, Josephus: Válka židovská. Jaroslav Havelka, Jaroslav Šonka. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1965. 488 s.

BARDTKE, Hans. *Příběhy ze starověké Palestiny: tradice, archeologie, dějiny*. Jindřich Slabý. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1988. 300 s.

FINEGAN, Jack: *The Archeology of the New Testament: The Life of Jesus and the Beginning of the Early Church*, 1. brožované vyd.. Princeton: Princeton University Press, 1978. 273 s.

KROLL, Gerhard: *Po stopách Ježíšových*. Vladimír Petkevič. 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. 486 s.

<sup>42</sup> Bardtke, H.: *Příběhy ze starověké Palestiny*, s. 218.

<sup>43</sup> Kroll, G.: *Po stopách Ježíšových*, s. 87

nepíše ani v Tenachu, ani v žádném antickém prameni. To vyvolalo pochybnosti o existenci města v době Ježíšově.<sup>44</sup> Archeologické nálezy však vypovídají o jeho dlouhé minulosti, a to až v době kamenné. A dosvědčily také jeho osídlení i v čase přelomu letopočtů.

Další nález, který se týká Nazareta, byl učiněn v Caesareji. Jedná se o tři fragmenty nápisu, jenž zmiňuje toto město v souvislosti s 24 kněžskými třídami.<sup>45</sup> Lze jej datovat do 3. či 4. století n. l.<sup>46</sup>

## 10.4 Nápisy

Roku 1961 byl v Caesareji nalezen neúplný latinský nápis, který zmiňuje jméno prokurátora Pontia Piláta. Nejprve byl kámen, na kterém je nápis zachován, patrně součástí jedné z budov, která sloužila římské správě. Poté byl zabudován do divadelního hlediště.<sup>47</sup>

Další nápisy se týkají jeruzalémského chrámu. Jedná se o dvě tabule, pocházející asi z 1. století n. l., z nádvoří pohanů, které upozorňovaly pohany, že nesmějí překročit jim vyhrazený prostor. Upozornění byla sepsána řecky, ačkoliv Josephus Flavius uvádí, že takové nápisy byly kromě řečtiny napsány také latinsky.<sup>48</sup> Překlad tohoto nápisu zní:

*„Nikdo cizího rodu nesmí vejít do okrsku kolem svatyně vymezeného zábradlím a ohrazením! Kdo by přitom byl přistižen, bude si sám vinen smrtí, která mu z toho vyplyne!“<sup>49</sup>*

## 10.5 Ossuárium z Kidrónského úvalu

K Ježíšovu příběhu, respektive k pašijním událostem, se možná vztahuje ossuárium, které bylo nalezeno v hrobce v Kidrónském úvalu. Tato hrobka zřejmě náležela diasporní rodině ze severoafrické Kyrény. Na této vápencové schránce na tělesné ostatky je uvedeno jméno majitele ostatků: Alexandr, syn Šimona.<sup>50</sup> Nález ossuária tak patrně potvrzuje údaj z Markova evangelia 15,21: *„Cestou přinutili nějakého Šimona z Kyrény, otce Alexandrova a Rufova, který šel z venkova, aby mu nesl kříž.“*

<sup>44</sup> Kroll, G.: Po stopách Ježíšových, s. 87

<sup>45</sup> Finegan, J.: The Archeology of the New Testament, s. 29.

<sup>46</sup> Bardtke, H.: Příběhy ze starověké Palestiny, s. 99.

<sup>47</sup> Bardtke, H.: Příběhy ze starověké Palestiny, s. 95.

<sup>48</sup> Flavius, J.: Válka židovská, s. 328.

<sup>49</sup> Bardtke, H.: Příběhy ze starověké Palestiny, s. 98.

<sup>50</sup> Kroll, G.: Po stopách Ježíšových, s. 358.



## 11. ZÁVĚR

Na předcházejících stránkách jsem se pokusil podat alespoň částečný a neúplný obraz doby, která se označuje jako intertestimální a také obraz doby, ve které žil a působil Ježíš Kristus. Věnovat se těmto obdobím je potřebné i pro naši společnost a naši dobu, neboť naše civilizace je postavena na antických, židovských a křesťanských základech. A všechny tyto základní kameny evropské, potažmo světové, civilizace na sebe narážely právě v Palestině, ale také v jiných částech tehdejšího světa oné dávné doby.

Důležitým mezníkem starověku byla vláda Alexandra Velikého, která spolu se šířením helénistické kultury přinesla nové možnosti a otevřela nové obzory. Avšak měla také své negativní stránky, např. v podobě náboženské synkrece a zvláště Židé museli tehdy hájit svoji víru před útoky cizích božstev a jejich kultů. A ne všichni se ubránili. Napětí vyvrcholilo za vlády Antiocha IV. Epifana, který se odhodlal židovské náboženství zničit. Avšak díky povstání, které vedla rodina Hasmonejců, se jeho záměr nezdařil, právě naopak-povstání vedlo ke vzniku obnoveného židovského státu.

Panování hasmonejského rodu, které se časem začalo proplétat s vlivem sílící římské říše, připravovalo půdu pro nástup Heroda Velikého a v této souvislosti také pro dobu, kdy se odehrával příběh Ježíše Krista.

Herodes, ač je všeobecně znám, a je třeba podotknout, že oprávněně, jako krutý a nesmlouvavý vládce, představoval však také typ schopného a zkušeného vládce, který dokázal své království udržet pohromadě a zachovat mu alespoň určitou suverenitu i za obtížných podmínek. Po jeho smrti však nastala nová situace a Judea se po určité době ocitla pod přímou římskou správou.

Pokusil jsem se také načrtnout jakousi mapu hlavních náboženských uskupení tehdejšího židovstva. Především farizeové a saduceové mají pro nás hlavní význam, neboť jsou to právě oni, kdo se nejčastěji vyskytují v příbězích Nového zákona, a to především na straně Ježíšových nepřátel. Právě pochopení jejich učení a názorů je důležitým krokem k tomu, abychom mohli Novému zákonu lépe porozumět. Avšak také esejci a zéloté mají svoji důležitost.

O esejcích se začalo hovořit především od poloviny 20. století, kdy byly objeveny svitky od Mrtvého moře, které jsou neocenitelným materiálem pro textovou kritiku Starého zákona, avšak také představují zvláštní společenství esejců a vrhají další světlo na obraz tehdejší doby.

I zéloté sehráli v tehdejším židovstvu svoji roli, především jako nesmiřitelní odpůrci římské vlády a pohanských vlivů. Jsou důkazem toho, jak Židé, minimálně část z nich, toužili po svobodě a nezávislosti.

Velice zajímavým předmětem zkoumání je také židovské osídlení po celém tehdejším světě, diaspora. Diasporní židé nám zanechali doklady o tom, jak často svérázně dokázali spojit biblické učení, které považovali za základní princip, s názory a myšlenkami tehdejšího helénistického světa. Ať již filosof a učenec Filón Alexandrijský, ať již někteří další, právě oni se snažili neuzavřít své náboženství a svoji starobylou kulturu do ghetta, ale naopak propojit ji s tehdejšími duchovními a intelektuálními proudy a ukázat tak, že Židé jsou plnoprávným, kulturním a vzdělaným národem, a že mají čím přispět do pokladnice světové moudrosti. A protože diasporní obce se projevovaly také misijním úsilím, mohlo tajuplné náboženství Židů přilákat nové stoupence. Právě tato skutečnost, spolu s významným počinem, jaký představovala Septuaginta, překlad hebrejských písem do tehdejšího světového jazyka, řečtiny, připravil výhodné podmínky pro rozšíření křesťanství. A to je dalším přínosem diasporních Židů a jejich činnosti. Přínosem, který má význam i pro nás, přestože hovoříme o době tak vzdálené.

## 12. SEZNAM LITERATURY:

### **Prameny:**

BIBLE: Český ekumenický překlad (včetně deuterokanonických knih). 12. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 2006.

FLAVIUS, Josephus: Válka židovská. Jaroslav Havelka, Jaroslav Šonka. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1965. 488 s.

SOUŠEK, Zdeněk a kol.: Knihy Tajemství a moudrosti I.: Mimobiblické židovské spisy: pseudepigrafy. 2. vyd. Praha: Vyšehrad, 1998. 384 s.

SOUŠEK, Zdeněk a kol.: Knihy Tajemství a moudrosti III.: Mimobiblické židovské spisy: pseudepigrafy. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1999. 235 s.

### **Sekundární literatura:**

ALLEGRO, John: Rukopisy od Mrtvého moře. Stanislav Mareš, Miloslav Žilina. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1969. 224 s.

BARDTKE, Hans. *Příběhy ze starověké Palestiny: tradice, archeologie, dějiny*. Jindřich Slabý. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1988. 300 s.

BIČ, Miloš: Poklad v Judské poušti: Kumránské nálezy. Praha: Komenského evangelická bohoslovecká fakulta, 1960. 309 s.

BIČ, Miloš: Ze světa Starého zákona II. 1. vyd. Praha: Kalich-Ústřední církevní nakladatelství, 1989. 797 s. oba díly (2. díl od s. 377).

FINEGAN, Jack: *The Archeology of the New Testament: The Life of Jesus and the Beginning of the Early Church*, 1. brožované vyd.. Princeton: Princeton University Press, 1978. 273 s.

FLUSSER, David: Esejské dobrodružství. Petr Sláma. 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 1999. 199 s.

CHARLESWORTH, James H. (ed.): Ježíš a svitky od Mrtvého moře. Jaroslav Voda. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2000. 392 s.

KAISER, Otto: Odkaz alexandrijských Židů: Úvod do deuterokanonických knih Starého zákona. Jiří Hoblík. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2006. 165 s.

KROLL, Gerhard: Po stopách Ježíšových. Vladimír Petkevič. 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. 486 s.

MÁNEK, Jindřich: Když Pilát spravoval Judsko: Kapitoly z dobového pozadí Nového zákona. Praha: Blahoslav-Ústřední církevní nakladatelství, 1980. 191 s.

POKORNÝ, Petr: Řecké dědictví v Orientu: Helénismus v Egyptě a Sýrii. 1. vyd. Praha: ISE, 1993. 377 s.

ROETZEL, Calvin J.: The World That Shaped the New Testament. Westminster John Knox Press, Louisville 2002. 168 s.

SEGERT, Stanislav: Synové světla a synové tmy. In: Rukopisy od Mrtvého moře. 1. vyd. Praha: OIKOMENH, 2007. 963 s.

THIEDE, Carsten P.: Svitky od Mrtvého moře a židovský původ křesťanství. Pavel Čech. 1. vyd. Praha: Volvox globator, 2004. 298 s.

### **Slovníky:**

NOVÝ BIBLICKÝ SLOVNÍK. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 1996. 1243 s.

## **Summary**

### **Dějiny Izraele od povstání Makabejských po Ježíše Krista**

#### **The History of Israel from Maccabean Uprising to Jesus's Days**

#### **Michal Chalupski**

The time when the events described in this bachelor's thesis took place was very interesting. Alexander the Great, the conqueror of the large part of the world, opened a new era of history. He conquered also the Palestine and so this region was under the Hellenistic rule. The most important Hellenistic ruler of Israel was Antiochus IV. He made an attempt to destroy the Jewish religion and tradition. But the Maccabean family and the Jewish revolt thwarted his plans. During the era of Maccabean rulers the profane and the religion authority were in ruler's hands. And the influence of Roman Empire started its infiltration in this area. After the Maccabees, very important king - Herod the Great ruled. He was trying to rule with a harmony with Rome. After his death, his kingdom was divided and the Judaea was under Roman government. This is the time when Jesus Christ lived.

In Judaism there were four main religious parties – the Pharisees, the Sadducees, the Zealots and the Essenes. Especially the Pharisees play the important role in the New Testament. The Essenes had their important centre in Qumran. A lot of significant writings were discovered there. Dead Sea scrolls throw a new light upon the Bible and this era. In Judaism of that time the other interesting Jewish writings were also written. They are divided into deuterocanonical and apocryphal literature. Even these documents could help us to understand the time which is a subject of this bachelor's thesis better.

